

Mga Hulubaton

Ang Kapuslanan sang mga Hulubaton

¹ Amo ini ang mga hulubaton ni Solomon, nga anak ni David kag hari sang Israel.

² Paagi sa sini nga mga hulubaton, matun-an mo ang parte sa kaalam* kag pagtadlong sa imo pamatasan, kag maintiendihan mo ang mga pulong nga nagahatag sang kaalam.

³ Makapatadlong ini sa imo pamatasan para mangin maalamon ka, nga nagakabuhi sing husto, matarong, kag nagakabagay.

⁴ Makahatag ini sang kaalam sa mga wala sing alam, kag makahatag ini sang ihibalo sa mga pamatan-on kon paano magdesisyon sing husto.

⁵ Paagi sa pagpamati sini, madugangan pa gid ang kaalam sang mga maalamon kag matuytuyan ang mga may tinun-an,

⁶ para maintiendihan nila ang kahulugan sang mga hulubaton, mga paanggid, kag mga paktakon† sang mga maalamon.

⁷ Kon ang isa ka tawo gusto nga magmaalamon dapat magtahod siya sa GINOO. Ang tawo nga

* **1:2 kaalam:** Ang ini nga klase sang kaalam, nga ginasingilang permi diri sa Hulubaton, amo ang kaalam sa maayo kag husto nga pagginawi. † **1:6 paktakon:** sa iban nga Bisaya, *papakot*. Sa English, *riddle*.

buang-buang[‡] indi gusto sang kaalam kag indi niya gusto nga matadlong ang iya pamatasan.

Panugod: Pagpanghangkat nga Batunon ang Kaalam

Laygay sa Paglikaw sa Malain nga mga Tawo

⁸ Anak, § pamatii ang mga pagtadlong sang imo ginikanan sa imo pamatasan,

⁹ kay makapaayo ina sa imo pamatasan pareho sa korokorona nga mga bulak ukon kulintas nga makapaayo sa imo hitsura *kag makahatag sa imo sang kadungganan*.

¹⁰ Anak, indi ka magpadala-dala sa mga temtasyon sang makasasala nga mga tawo

¹¹ kon magsiling sila nga, “Dali, upod ka sa amon; mamangga kita sang mga inosente nga tawo kag patyon ta sila.

¹² Buhi sila subong kag maayo ang lawas pero tudason ta sila; mangin pareho sila sa mga nagkaladto na sa lugar sang mga patay.

¹³ Makakuha kita sa ila sang malahalon nga mga pagkabutang, kag pun-on ta ang aton mga balay sang aton mga inagaw.

¹⁴ Sige na, upod sa amon, kay partidahon ta dayon ang aton mga inagaw.”

¹⁵ Anak, indi ka gid mag-upod sa ila; maglikaw ka sa ila.

¹⁶ Kay maabtik sila magpakasala kag magpatay sang tawo.

[‡] **1:7** *buang-buang*: Ang ini nga pulong nga makita permi diri sa Hulubaton nagakahulugan sang tawo nga wala sing pagkilala sa Dios kag sa iya mga sugo. § **1:8** *Anak*: Amo ini ang tawag sang manunudlo sa iya nga ginatudluan.

¹⁷ Wala sing pulos ang pagbutang sang siod kon ang pispis nga imo dalakpon nagatan-aw.

¹⁸ *Nakahibalo ang pispis nga masiod siya*, pero ining malain nga mga tawo wala nakahibalo nga sila mismo ang mabiktima sa ila nga pagpamangga sa iban. Nagahulat sila sa pagpatay pero sila mismo ang mapatay.

¹⁹ Amo ina ang dangatan sang mga tawo nga nagangkon sang pagkabutang sa malain nga paagi. Mapatay sila sa sina nga buluhaton.

Resulta sang Pagsikway sang Kaalam

²⁰⁻²¹ Ang kaalam *pareho sa tawo nga* nagawali sing mabaskog sa mga karsada, mga plasa, mga merkado, kag sa mga puwertahan sang mga siyudad. Nagasiling siya,

²² “Kamo nga mga wala sing alam, hasta san-o pa bala kamo nga magpabilin nga pareho sina?

Kamo nga mga nagapangyaguta, hasta san-o pa bala nga indi kamo nga magkalipay sa pagpangyaguta?

Kamo nga mga buang-buang, hasta san-o pa bala kamo nga indi magkagusto sa kaalam?

²³ Magpamati kamo sa akon pagsabdong sa inyo. Karon, isugid ko sa inyo ang akon ginahunahuna;*

ipahibalo ko sa inyo ang akon inughambal *kontra* sa inyo:

* **1:23** *isugid ko sa inyo ang akon ginahunahuna: sa literal, ibubo ko sa inyo ang akon Espiritu.*

- 24 Tungod nga wala kamo magsapak sang pagtawag ko sa inyo nga magpalapit kamo sa akon,
- 25 kag tungod nga ginbaliwala ninyo ang tanan ko nga mga laygay kag pagsabdong sa inyo,
- 26-27 kadlawan ko kamo kon mag-abot sa inyo ang kalaglagan nga daw sa buhawi;
yagutaon ko kamo kon mag-abot sa inyo ang kalisod
kag ang makahaladlok nga mga hitabo nga daw sa bagyo.
- 28 Dayon magapanawag kamo sa akon, pero indi ko kamo pagsabton.
Pangitaon ninyo ako, pero indi ninyo ako makita.
- 29 Kay indi kamo gusto tudluan kag wala ninyo ginpili ang pagtahod sa GINOO.
- 30 Ginabaliwala ninyo ang akon mga laygay kag ginapakalain ninyo ang akon pagsabdong sa inyo.
- 31 Gani pagaanohon ninyo ang bunga sang inyo mga ginahimo kag ginaplano nga malain.
- 32 Kay ang pagkamalinapason sang mga wala sing alam magapatay sa ila,
kag ang pagpatawhay-tawhay sang mga buang-buang magalaglag sa ila.
- 33 Pero ang nagapamati sa akon magakabuhi nga luwas sa katalagman.
Indi siya maano kag wala siya sing kahadlukan.”

2

Ang mga Kaayuhan sang Kaalam

- ¹ Anak, batuna kag tipigi sa imo tagipusuon ang akon mga ginatudlo kag ginasugo sa imo.

² Pamatii ang parte sa kaalam kag pag-intiendi.

³ Tinguhai gid nga makaangkon ka sang pag-intiendi,

⁴ pareho nga daw nagapangita ka sang pilak ukon sang tinago nga manggad.

⁵ Kon himuon mo ini, mahibaluan mo kon ano ang pagtahod sa GINOO, kag maintiendihan mo ang parte sa iya.

⁶ Kay ang GINOO amo ang nagahatag sang kaalam. Sa iya man nagahalin ang ihibalo kag pag-intiendi.

⁷ Ginaprotektaran niya kag ginatigan-an sang kadalag-an* ang mga nagakabuhi sing husto kag wala sing kasawayan.

⁸ Ginabantayan niya kag ginatipigan ang mga ginahimo sang mga matarong kag matutom sa iya.

⁹ *Kon mamati ka sa akon*, mahibaluan mo kon ano ang maayo nga himuon: ang husto, matarong, kag nagakabagay.

¹⁰ Kay mangin maalamon ka, kag makahatag ini sa imo sang kalipay.

¹¹ Kon kahiralo ka magdesisyon sing husto, makaprotektar ini sa imo. Kon may pag-intiendi ka, makatipig ini sa imo

¹² kag makapalikaw sa imo sa malain nga pagginawi kag sa mga tawo nga nagahambal sing sala.

¹³ Ini nga mga tawo nagbiya sa husto nga pagginawi kag nagasunod sa pagginawi sang kadulom.

¹⁴ Nagakalipay sila sa paghimo sang malain. Nasadyahan sila sa kalain sang ila ginahimo.

* **2:7** *kadalag-an: ukon, husto nga kaalam*

¹⁵ Indi husto ang ila pagginawi; indi tadlong ang ila ginalaktan.

¹⁶ Ang kaalam makapalikaw man sa imo sa malain nga babayi nga gusto magtentar sa imo paagi sa matam-is niya nga mga pulong.

¹⁷ Ini nga babayi nagbiya sa lalaki nga iya ginpamana sang bataon pa siya; ginkalimtan niya ang iya promisa sa Dios sang ginkasal siya.

¹⁸ Sa pagkamatuod, kon magkadto ka sa iya balay pareho lang nga nagapakadto ka sa kamatayon. Ang dalan pakadto sa iya balay nagapadulong sa lugar sang mga patay.

¹⁹ Ang bisan sin-o nga magkadto sa iya indi na makapuli; indi na niya matultulan pa ang dalan pakadto sa lugar sang mga buhi.

²⁰ Gani sunda ang pagkabuhi sang maayo nga mga tawo; magkabuhi ka nga matarong.

²¹ Kay ang tawo nga nagakabuhi sing husto kag wala sing kasawayan padayon nga magaestar diri sa *aton* duta.

²² Pero ang mga malain kag maluibon palayason. Panggabuton sila *pareho sa mga hilamon*.

3

Dugang nga Kaayuhan sang Kaalam

¹ Anak, indi gid pagkalimti ang ginatudlo ko sa imo; tipigi sa imo tagipusuon ang mga ginasugo ko sa imo,

² kay makapalawig ini kag makapauswag sang imo kabuhi.

³ Magpabilin ka nga maayo kag matutom; indi ina pagdulaa kundi tipigan mo gid sa imo tagipusuon.*

⁴ Kon himuon mo ini, maluyag sa imo ang Dios kag ang mga tawo, kag mangin maayo ang pagtulok nila sa imo.

⁵ Magsalig ka sa GINOO sa bug-os mo nga tagipusuon, kag indi ka magsalig sa imo kaugalingon nga kaalam.

⁶ Dumduma ang GINOO sa tanan mo nga ginahimo, kag tuytuyan niya ikaw sa husto nga dalan.

⁷ Indi ka maghunahuna nga maalam ka na gid kundi magtahod ka sa GINOO, kag indi ka maghimo sang malain.

⁸ Kay makapaayo kag makapabaskog ina sa imo lawas.

⁹ Padunggi ang GINOO sa imo mga pagkabutang, pareho halimbawa sa paghalad sa iya sang una nga parte sang tanan mo nga patubas.

¹⁰ Kon himuon mo ini, magasulubra ang mga patubas sa imo mga bodega kag ang duga sang ubas sa imo mga pulugaan.

¹¹ Anak, indi pagpakalaina ang pagdisiplina sang GINOOSA imo.† Indi maglain ang imo buot kon ginasabdong ka niya.

¹² Kay ginadisiplina sang GINOO ang iya mga ginapalangga pareho sang ginahimo sang isa ka amay sa iya anak nga iya ginakalipay.

* **3:3** *indi...tagipusuon:* sa literal, *ihigot ina sa imo liog kag isulat sa imo tagipusuon.* † **3:11** *pagdisiplina sang GINOO sa imo:* ukon, *pagtadlong sang GINOO sa imo pamatasan*

¹³ Bulahan ang tawo nga nakaangkon sang kaalam kag pag-intiendi.

¹⁴ Kay mas mapuslanon pa ini sang sa pilak kag bulawan,

¹⁵ kag mas malahalon pa sang sa mga alahas.‡
Kag wala gid sing bisan ano nga butang nga imo ginahandom nga makatupong sini.

¹⁶ Makapalawig kag makapauswag ini sang imo kabuhi, kag makahatag man sa imo sang kadung-ganan.

¹⁷ Makabulig gid ini sa imo kabuhi kag maka-paayo sang imo kahimtangan.

¹⁸ Bulahan ang tawo nga nagapabilin nga maalamon; ang kaalam makapaayo kag makapalawig sang iya kabuhi.§

¹⁹⁻²⁰ Paagi sa kaalam kag ihibalo, gintuga sang GINOO ang kalibutan kag ang kalangitan, kag nagkalabukas ang mga tuburan kag naghatag ang mga panganod sang ulan.

²¹ Anak, tipigi gid ang imo kaalam kag ihibalo sa pagdesisyon sing husto. Indi pagpabay-i nga madula ini sa imo.

²² Kay makahatag ini sa imo sang malawig kag matahom nga kabuhi.

²³ Kag magakabuhi ka nga luwas sa katalagman kag indi ka maano.

²⁴ Makatulog ka nga mahamuok, nga wala sing may ginakahadlukan.

²⁵ Gani indi ka dapat mahadlok kon gulpi lang nga mag-abot ang makahaladlok nga mga hitabo,

‡ **3:15** *alahas*: Indi klaro ang buot silingon sang Hebreo sini.

§ **3:18** *makapaayo...kabuhi*: sa literal, *kahoy nga nagahatag sang kabuhi*

ukon kon laglagon na ang mga malain,

²⁶ kay makasalig ka nga bantayan ka sang GINOO; ilikaw niya ikaw sa katalagman.

²⁷ Buligi ang mga dapat buligan kon masarangan mo man lang.

²⁸ Indi na pagpabuwasi ang pagbulig sa imo isigkatawo kon mabuligan mo man lang siya subong.

²⁹ Indi ka magplano sing malain kontra sa imo isigkatawo nga nagasalig sa imo bilang iya tupad-balay.

³⁰ Indi ka magpakigbais sa imo isigkatawo sa wala sing kabangdanan, labi na kon wala man lang siya sing may nahimo nga malain sa imo.

³¹ Indi ka magkahisa sa mapintas nga tawo ukon magsunod sa iya mga ginahimo.

³² Kay ginakangil-aran sang GINOO ang mga balingag, pero nagasalig siya sa nagakabuhi sing husto.

³³ Ginapakamalaot sang GINOO ang panimalay sang mga malain, pero ginapakamaayo niya ang panimalay sang mga matarong.

³⁴ Ginayaguta niya ang nagapangyaguta, pero ginakaluoyan niya ang mapainubuson.

³⁵ Ang mga maalamon padunggan, pero ang mga buang-buang pakahuy-an.

4

¹ Mga anak, pamatii ninyo sing maayo ang mga pagtadlong sang inyo amay sa inyo pamatasan, para may matun-an kamo.

² Maayo ang akon ginatudlo, gani indi ninyo ini pag-ibaliwala.

³ Sang bata pa gid ako sa poder sang akon amay, paborito* ako sang akon iloy.

⁴ Gintudluan ako sang akon amay. Siling niya sa akon, “Hupti sa imo tagipusuon ang mga ginatudlo ko sa imo. Tumana ang mga sugo ko sa imo para padayon ka nga magakabuhi.

⁵ Tinguhai nga makaangkon ka sang kaalam kag pag-intiendi. Indi pagkalimti ang mga ginasiling ko sa imo, kag indi ka magbiya sa sini.

⁶ Indi pag-isikwaya ang kaalam, kundi hatagi ini sing importansya, kay magatipig ini sa imo.

⁷ Ang kaalam ukon ang pag-intiendi amo ang pinakaimportante sa tanan, gani tinguhaan mo gid nga maangkon mo ini bisan maubos ang tanan mo nga pagkabutang.†

⁸ Pakamahala kag batuna ang kaalam, kay makahatag ini sa imo sang kadungganan.

⁹ Pareho ini sa korokorona nga mga bulak nga makapatahom sa imo.”

¹⁰ Anak, pamatii kag batuna ang mga ginasiling ko sa imo, para magalawig ang imo kabuhi.

¹¹ Gintudluan ko na ikaw sang kaalam, kon paano ka magkabuhi sing husto.

¹² *Gani kon sundon mo ini*, wala sing may makasablag sa imo pagkabuhi, kag indi ka maano.

¹³ Indi gid pagkalimti ang mga pagtadlong ko sa imo pamatasan; tipigi ini sa imo tagipusuon kay magakabuhi ka sa sini.

* **4:3** *paborito*: ukon, *bugtong nga anak* † **4:7** *gani tinguhaan mo...pagkabutang*: ukon, *gani bisan ano man ang imo ginaangkon, tinguhaan mo gid nga maangkon ang kaalam kag ang pag-intiendi*.

¹⁴ Indi pagsunda ang ginahimo sang mga malain.

¹⁵ Likawi gid ina kag magpadayon ka *sa imo pagkabuhi nga matarong*.

¹⁶ Kay indi sila makatulog kon indi sila makahimo sang malain ukon makapanglaglag sa iban.

¹⁷ Ang kalautan kag ang pagpamintas daw pagkaon kag ilimnon para sa ila.

¹⁸ Ang pagkabuhi sang mga matarong pareho sa pagbutlak sang adlaw nga nagasanag pa gid hasta mag-udto.

¹⁹ Pero ang pagkabuhi sang mga malain pareho sa kadulom, kag indi nila mahibaluan kon ano ang kabangdanan sang ila pagkalaglag.

²⁰ Anak, pamatii sing maayo ang mga ginatudlo ko sa imo;

²¹ indi gid ini pagkalimti, kundi tipigi ini sa imo tagipusuon.

²² Kay nagahatag ini sang maayo nga lawas kag *malawig nga* kabuhi sa mga nagabaton sini.

²³ Bantayi sing maayo ang imo hunahuna, kay kon ano ang imo ginahunahuna amo man ang imo kabuhi.

²⁴ Indi ka maghambal sing dinaya ukon binutig.

²⁵ Isintro ang imo panulok sa maayo.

²⁶ Hunahunaa gid sing maayo ang tanan mo nga pagahimuon para mangin maayo ang resulta sini.

²⁷ Magkabuhi ka sing tadlong; likawi ang paghimo sang malain.

5

Paandam Batok sa Pagpanginbabayi

¹ Anak, pamatii sing maayo ang akon mga pulong nga may kaalam,

² para makahibalo ka magdesisyon sing husto kag maghambal nga may kaalam.

³ Dumdumon mo nga ang pulong sang malain nga babayi matam-is pareho sa honey, kag man-ami pareho sa lana sang olibo.

⁴ Pero sa ulihi ang ibilin niya sa imo kapait kag kasakit.

⁵ Kon magsunod ka sa iya, dal-on niya ikaw sa lugar sang mga patay; ang dalan nga iya ginalak-tan nagapakadto sa kamatayon.

⁶ Wala siya nagasapak sa dalan nga naga-pakadto sa kabuhi. Indi tadlong ang iya ginalak-tan kag wala siya makatalupangod sini.

⁷ Gani mga anak, pamatii ninyo ako kag tumana.

⁸ Palayo kamo sa babayi nga pareho sina. Indi kamo magpalapit sa iya balay.

⁹ Kay kon himuon ninyo ina, madula ang inyo dungog kag angkunon lang ini sang iban, kag mapatay kamo sa kamot sang mga tawo nga map-intas.*

¹⁰ Kag ang tanan ninyo nga manggad kag iban pa nga ginpangabudlayan kuhaon lang sang mga taga-iban nga lugar.

¹¹ Magaugayong kamo kon nagahimumugto na kamo, nga hugos na gid ang bilog ninyo nga lawas.

¹² Kag magasiling kamo, “Ano abi kay wala ko ginsapak ang mga pagtadlong sa akon pamatasan.

¹³ Wala ako mamati sa akon mga manunudlo.

* **5:9** *mapintas*: ukon, *wala sing kaluoy*

¹⁴ Gani karon, ari ako sa bibi sang kamatayon sa atubangan sang komunidad.”

¹⁵ *Dapat sa imo ka lang asawa maghulid.* Kon sa tubig pa, magkuha ka lang sang imo ilimnon sa imo kaugalingon nga bubon.

¹⁶ Kay basi kon magluib man ang imo asawa.[†]

¹⁷ Dapat imo lang siya; indi siya dapat maghulid sa iban nga lalaki.

¹⁸ Magkalipay ka sa imo asawa, kag kabay pa nga pakamaayuhon siya sang Dios.

¹⁹ Matahom siya kag maanyag pareho sa usa, gani kabay pa nga mawili ka sa iya[‡] permi kag mabihag sa iya gugma.

²⁰ Anak, indi ka magpadala-dala sa malain nga babayi. Indi ka dapat magpakigrelasyon sa asawa sang iban.

²¹ Kay nakita sang GINOO ang tanan mo nga ginahimo; kag bisan diin ka magkadto nagatan-aw siya.

²² Ang malain nga mga ginahimo sang malain nga tawo pareho sa siod nga magasiod mismo sa iya.

²³ Magatalang siya tungod sang iya kabuangan, kag mapatay siya tungod kay indi siya magpatadlong sang iya pamatasan.

6

Dugang pa nga mga Pagpaandam

[†] **5:16** sa literal, *Basi mag-awas ang imo tuburan sa mga karsada ukon sa mga plasa.* [‡] **5:19** mawili ka sa iya: sa literal, *maayawan ka sa iya titi*

¹ Anak, kon nagpromisa ka nga ikaw ang mabayad sang utang sang iban,

² nasiod ka sa imo promisa,

³ kag may obligasyon ka sa iban. Pero amo ini ang himua nga mahilway ka sa imo obligasyon sa iya: Kadtui siya kag magpakitluoy ka nga hilwayon ka niya sa imo obligasyon.

⁴ Indi pagtulugi ukon pagpahuwayi

⁵ hasta nga mahilway ka, pareho sa pispis ukon usa nga nakapalagyo sa mangangayam.

⁶ Kamo nga mga matamad, tan-awa ninyo kag tun-i kon paano magkabuhi ang mga subay, para mangin maalamon kamo.

⁷ Bisan wala sing pangulo ukon manugdumala nga nagasugo sa ila,

⁸ nagatipon sila sang ila pagkaon kon tig-ilinit kag kon tig-alani, para may pagkaon sila *kon tig-ululan*.

⁹ Kamo nga mga matamad magsagi na lang bala kamo katulog? San-o pa bala kamo magbugtaw?

¹⁰ Pahuway-huway kag piyong-piyong ka pa gamay

¹¹ kag magaabot gulpi sa inyo ang kinawad-on nga pareho sa armado nga tulisan.

¹² Ang wala sing pulos kag malain nga mga tawo nagapanugidsugid sing kabutigan.

¹³ Nagapangilay pa sila kag nagasinyas paagi sa ila kamot kag tiil *sa pagdaya sa iban*.

¹⁴ Sa ila nga pagkadayaon, permi sila nagaplano sa paghimo sang malain, kag nagapaumpisa sila sang gamo.

¹⁵ Gani sa hinali lang laglagon sila, kag indi na gid sila matabangan.

16 May anom ukon pito pa gani ka klase sang tawo nga ginakaugtan kag ginakangil-aran sang GINOO:

17 ang mga bugalon,

ang mga butigon,

ang mga nagapamatay sang tawo,

18 ang mga nagaplano sing malain,

ang mga maabtik maghimo sing malain,

19 ang mga nagasaksi sing butig,

kag ang mga nagapaaway sang iya kapareho.

20 Anak, sunda ang mga ginasugo kag ginatudlo sang imo ginikanan sa imo.

21 Itanom ini sa imo hunahuna para indi mo gid malimtan.

22 Ini magatuytoy, magatipig, kag magapadumdom sa imo pagkabuhi, bisan ano man ang imo ginahimo.*

23 Kay ining ila mga ginasugo kag ginatudlo pareho sa suga nga magapasanag sa imo. Kag ang pagsaway nila sa imo, sa pagtadlong sang imo pamatasan, makapaayo kag makapalawig sang imo kabuhi.

24 Makapahilayo man ini sa imo sa malain nga babayi nga makagalanyat kon maghambal.

25 Indi ka magpatintar† sa iya kaguwapa. Indi ka magpadala-dala sa iya pagpangilay.‡

26 Ang pagpakighilawas sa babayi nga nagabali-gya sang iya lawas puwede mabayaran sa bili

* 6:22 bisan ano man ang imo ginahimo: sa literal, sa imo paglakat, pagtulog, kag pagbugtaw † 6:25 magpatintar: sa iban nga Bisaya, magpatintal ‡ 6:25 pagpangilay: ukon, matahom nga mata

sang tinapay, pero ang pagpakighilawas sa asawa sang iban bayaran mo sang imo mismo kabuhi. §

²⁷ Kon ipalapit mo ang kalayo sa imo dughan masunog ang imo bayo.

²⁸ Kon maglakat ka sa бага mapaso ang imo tiil.

²⁹ Gani kon magpakighilawas ka sa asawa sang iban magaantos ka.

³⁰ *Masami* wala ginapakalain ang kawatan* nga nagapangawat tungod kay gutom siya.

³¹ Pero kon madakpan siya, pabayaron siya sing pito ka pilo sang iya ginkawat, bisan maubos pa ang tanan niya nga pagkabutang.

³² Ang tawo nga nagapakigrelasyon sa asawa sang iban wala sing pag-intiendi. Ginaguba lang niya ang iya kaugalingon.

³³ Pagasakiton siya, kag mahuy-an siya hasta san-o.

³⁴ Kay ang bana nga nagapangimon puwerte mangakig, kag magabalos siya nga wala sing luoy-luoy.

³⁵ Indi siya magbaton sang bayad, bisan ano pa ini ka dako.

7

¹ Anak, tipigi sa imo tagipusuon ang akon mga ginatudlo kag ginasugo sa imo.

² Tumana ang mga ginasugo ko sa imo, para magalawig ang imo kabuhi. Tipigi sing maayo ang mga ginatudlo ko sa imo pareho sang pagtipig mo sang imo mata.

§ 6:26 *bayaran mo sang imo mismo kabuhi tungod nga ang silot sini amo ang kamatayon.* * 6:30 *Masami...kawatan: ukon, Wala ginahilway ang kawatan.*

³ Itanom ini sa imo hunahuna para indi mo gid malimtan.

⁴ Kabiga ang kaalam subong imo utod nga babayi kag ang pag-intiendi subong imo suod nga abyan.

⁵ Kay makapahilayo ini sa imo sa malain nga babayi nga makagalanyat kon maghambal.

Ang Malain nga Babayi

⁶ Isa ka adlaw, nagpamintana ako sa balay,

⁷ kag nakita ko ang mga pamatan-on nga mga lalaki nga wala sing may nahibaluan sa kabuhi. Ang isa sa ila wala sing pag-intiendi.

⁸ Nagalakat siya sa dalan pakadto sa kanto nga sa diin ara ang balay sang isa ka malain nga babayi.

⁹ Sirom na sadto kag nagadulom na.

¹⁰ Dayon ginsugata siya sang babayi nga ang iya bayo pareho sa bayo sang babayi nga nagabaligya sang iya lawas. Nakaplano na siya nga daan kon ano ang iya himuon sa sadto nga lalaki.

¹¹ Ini nga babayi palawakal kag wala sing huya. Wala siya nagapahimuyong sa iya balay.

¹² Nagaistambay siya sa higad sang mga dalan ukon sa mga kanto, kag kon kaisa sa mga plasa.

¹³ Pagkakita niya sa lalaki, ginhakos niya siya kag ginhalukan. Kag nagsiling siya nga wala sing huya-huya,

¹⁴ “Gintuman ko subong ang akon promisa nga maghalad, kag may mga karne didto sa balay halin sa sapat nga ginhalad ko.

¹⁵ Gani ginpangita ko ikaw, kag maayo kay nakita ko ikaw.

¹⁶ Nahapinan ko na ang akon hiligdaan sang dekolor nga tela nga halin pa sa Egypt.

¹⁷ Ginbutangan ko ini sang mga pahamot nga mira, aloe, kag sinamon.

¹⁸ Gani dali, maghulid kita; magpaayaw-ayaw kita sa kalipay hasta mag-aga,

¹⁹ kay wala diri ang akon bana. Naglakat siya sa malayo.

²⁰ Madamo nga kuwarta ang iya gindala kag mga duha pa ka semana antes siya magabalik.”

²¹ Gani nadala niya ang lalaki paagi sa iya matam-is kag makagalanyat nga mga pulong.

²² Sa gilayon nagsunod ang lalaki sa iya pareho sa baka nga ginaguyod sa ilihawan ukon pareho sa usa* nga nagapadulong sa siod

²³ nga sa diin patyon siya sa pana. Pareho man siya sa isa ka pispis nga nagadali-dali pakadto sa siod nga wala kahibalo nga kamatayon gali ang iya padulungan.

²⁴ Gani, mga anak, pamatii ninyo sing maayo ang akon mga ginasiling.

²⁵ Indi kamo magpadala-dala sa sini nga klase sang babayi; indi kamo magpatalang sa iya.

²⁶ Madamo na nga mga lalaki ang nalaglag tungod sa iya.

²⁷ Kon magkadto kamo sa iya balay, pareho lang nga nagapadulong kamo sa lugar sang mga patay.

8

Ginadayaw ang Kaalam

* **7:22** *usa*: Amo ini sa Syriac (tan-awa man sa Septuagint). Sa Hebreo, *buang-buang*.

¹ Ang kaalam kag pag-intiendi pareho sa tawo nga nagawali.

² Nagatindog siya sa mataas nga mga lugar sa kilid sang dalan, sa mga ginsang-an sang mga dalan,

³ sa mga puwertahan sang siyudad, kag sa mga alagyan. Kag nagawali siya sing mabaskog,

⁴ “Tanan kamo nga katawhan, nagapakighambal ako sa inyo.

⁵ Kamo nga mga wala sing alam, magmaalamon kamo.

Kamo nga mga buang-buang, maghangop kamo.

⁶ Pamati kamo sa akon ginahambal, kay mapuslanon ini kag husto.

⁷ Matuod gid ang akon ginahambal kag ginakangil-aran ko ang maghambal sing malain.

⁸ Matarong ang tanan ko nga ginahambal kag wala ako nagahambal sang binutig ukon dinaya.

⁹ Maathag ini tanan kag wala sing sala sa mga tawo nga may pag-intiendi.

¹⁰ Palabiha ang kaalam kag ang pagtadlong ko sa imo pamatasan sang sa pilak kag bulawan.

¹¹ Kay ang kaalam mas bilidhon pa sang sa malahalón nga mga bato
kag wala gid sing bisan ano nga butang nga imo ginahandom nga makatupong sini.

¹² Ako, nga amo ang kaalam, nakahibalo magtimbang-timbang kon diin ang husto ukon indi,
kag nahibalan ko magdesisyon sing husto.

¹³ Ang nagatahod sa GINOO nagakaugot sa malain.

- Ginakaugtan ko ang pagpabugal, ang
pagpakamatinaas-taason,
ang malain nga pagginawi, kag ang pag-
binutig.
- 14 Maayo ako maglaygay kag may husto nga
kaalam. May pag-intiendi ako kag gahom.
- 15 Paagi sa akon makadumala ang mga hari,
kag makahimo ang mga pangulo sang
matarong nga mga kasuguan.
- 16 Paagi sa akon makadumala ang mga manugdu-
mala
kag mga opisyal—ang tanan nga nagadumala
sing matarong.*
- 17 Ginahigugma ko ang mga nagahigugma sa
akon;
ang mga nagapangita sa akon makakita sa akon.
- 18 Makahatag ako sang manggad, dungog,
kauswagan kag kadalag-an nga
nagapadayon.
- 19 Ang makuha sa akon mas malahalón pa sang sa
puro gid nga bulawan ukon pilak.
- 20 Ginasunod ko ang matarong kag husto.
- 21 Ang nagahigugma sa akon hatagan ko sang
maggad;
pun-on ko ang ginataguan nila sang manggad.
- 22 Sang una pa nga daan, kaupod† na ako sang
GINOO antes niya gintuga ang tanan.
- 23-26 Ginbuot niya nga ara na ako halin pa sang
una.‡

* **8:16** mga opisyal...matarong: sa Septuagint kag sa iban nga mga
kopya sang Hebreo, *mga opisyal nga nagadumala sa kalibutan.*

† **8:22** kaupod: ukon, *gintuga* ‡ **8:23-26** Ginbuot...una: ukon,
Ginporma niya ako sang dugay na.

Ara na ako sang wala pa ang kalibutan: ang dagat,
ang mga tuburan,
ang mga bukid, ang mga kaumahan, kag
bisan pa ang mga yab-ok.

²⁷ Ara na ako sang pagtuga niya sang langit,
sang pagbutang niya sang *daw* tinabuan sang lan-
git kag sang duta, §

²⁸ sang pagtuga niya sang mga panganod,
sang pagpatubod niya sang mga tuburan sa
kadadalman,

²⁹ sang pagbutang niya sang dulunan sang dagat
para indi ini maglapaw,
kag sang pagbutang niya sang mga pundasyon
sang kalibutan.

³⁰ Pareho ako sa isa ka arkitekto* sa tupad sang
GINOO.

Ako ang iya kalipayan adlaw-adlaw, kag mali-
payon ako permi sa iya presensya.

³¹ Nagakalipay ako sa kalibutan nga iya gintuga
kag sa mga katawhan.

³² Gani karon mga anak, pamatii ninyo ako,
kay bulahan ang mga nagasunod sa akon mga
ginasiling.

³³ Pamatii ninyo ang mga pagtadlong ko sa inyo
pamatasan para mangin maalamon kamo;
kag indi gid ninyo ini pagkalimti.

³⁴ Bulahan ang tawo nga permi nagabantay kag
nagahulat sa pagpamati sa akon.

§ **8:27** *daw tinabuan sang langit kag sang duta*: sa English, *horizon*

* **8:30** *arkitekto*: ukon, *gamay nga bata*; ukon, *masaligan nga abyan*

35 Kay ang tawo nga nagapangita sa akon
makaangkon sang *maayo kag malawig*
nga kabuhi,

kag pakamaayuhon siya sang GINOO.

36 Pero ang tawo nga wala nagapangita sa akon,
ginahalitan lang niya ang iya kaugalingon.
Ang tanan nga akig sa akon naluyag sang ka-
matayon.”

9

Ang Kaalam kag ang Kabuangan

¹ Ang kaalam pareho sa isa ka tawo nga nag-
patindog sang dako kag matahom nga balay.*

² Nagpapunsyon siya. Ginpreparar niya ang
mga pagkaon kag mga ilimnon.

³ Dayon ginsugo niya ang iya mga suluguon nga
babayi sa pagkadto sa mataas nga mga lugar sang
siyudad para ipahibalo ini:

⁴ “Kamo nga mga wala sing alam kag pag-
intiendi, imbitado kamo sa punsyon.

⁵ Kadto kamo kag magkaon sang pagkaon kag
mag-inom sang ilimnon nga akon ginpreparar.

⁶ Dulaa na ninyo ang inyo pagkaignorante para
padayon kamo nga magakabuhi. Magkabuhi
kamo nga may pag-intiendi.”

⁷ Kon sawayon mo ang tawo nga
nagapangyaguta, insultuhon ka niya. Kon
sabdungon mo ang malain nga tawo, sakiton
ka niya.

* **9:1** *dako kag matahom nga balay:* sa literal, *balay nga may pito*
ka haligi

⁸Indi pagsawaya ang tawo nga nagapangyaguta kay kainitan ka niya. Sawaya ang maalamon nga tawo kag higugmaon ka niya.

⁹Kon tudluan mo ang maalamon, madugangan pa gid ang iya kaalam. Kon tudluan mo ang matarong nga tawo, madugangan pa gid ang iya natun-an.

¹⁰Kon gusto mo nga magmaalamon, dapat magtahod ka sa GINOO. Kon ginakilala mo ang Balaan nga *Dios*, may pag-intiendi ka.

¹¹Paagi sa kaalam, magalawig ang imo kabuhi.

¹²Kon maalamon ka, makahatag ini sa imo sang kaayuhan, pero kon ginahikayan mo ang kaalam, ginapaantos mo lang ang imo kaugalingon.

¹³Ang kabuangan pareho sa isa ka babayi nga magahod, wala sing alam, kag wala sing may nahibaluan.

¹⁴Nagapungko siya sa puwertahan sang iya balay ukon sa mataas nga mga lugar sang siyudad,

¹⁵kag nagapanawag sa mga nagaalagi, nga nagapakadto sa ila mga trabaho.

¹⁶*Siling niya*, “Dali kamo diri, kamo nga mga wala sing alam.” Kag siling pa niya sa mga wala sing pag-intiendi,

¹⁷“Mas manami ang tubig nga kinawat kag mas manamit ang pagkaon kon kaunon sa tago.”[†]

¹⁸Pero wala kahibalo ini nga mga tawo nga ang mga nagakadto sa iya nagakapatay. Ang mga nakakadto na sa iya ara na subong sa lugar sang mga patay.

Ang mga Hulubaton ni Solomon

[†] **9:17** Siguro ang buot silingon nga ang ginadumilian amo pa ang nami himuon.

10

- ¹ Amo ini ang mga hulubaton ni Solomon:
Ang anak nga maalamon nagahatag sang kalipay
sa iya ginikanan,
pero ang anak nga buang-buang nagahatag
sang kasubo sa ila.
- ² Ang manggad nga nakuha sa malain nga paagi
indi makahatag sang kaayuhan,
pero ang matarong nga pagkabuhi *maka-*
hatag sing kaayuhan kay
makaluwas ini sa imo sa kamatayon.
- ³ Indi pagpabay-an sang GINOO nga magutuman
ang mga matarong,
pero ang mga malain ya indi niya pagtugutan
nga matuman ang ila *malain nga mga han-*
dom.
- ⁴ Ang pagkatamad makapaimol sa tawo, pero ang
pagkapisan makapamanggaranon sa iya.
- ⁵ Ang nagatipon sang pagkaon kon tig-alani
maalamon nga tawo,* pero ang nagasagi
lang katulog makahuluya.
- ⁶ Ginapakamaayo ang matarong nga tawo; ang
ginahambal sang malain nga tawo maka-
halit.
- ⁷ Ang matarong nga tawo mangin pagpakamaayo
sa iban kag dumdumon siya hasta san-o,
pero ang malain nga tawo kalimtan.
- ⁸ Ang maalamon nga tawo nagatuman sang mga
sugo.
Ang tawo nga nagahambal sing kabuangan
malaglag.

* **10:5** *tawo*: sa literal, *anak*. Tan-awa ang footnote sa 1:8.

- 9 Ang tawo nga nagakabuhi nga matarong indi maano,
pero ang tawo nga nagakabuhi sing indi husto mahibaluan ang iya ginahimo.
- 10 Ang tawo nga nagapangdaya makahatag sing gamo,
kag ang tawo nga nagahambal sang kabuangan malaglag.
- 11 Ang ginahambal sang matarong nga tawo makapaayo sa kabuhi sang iban,[†] pero ang ginahambal sang malain nga tawo makahalit.
- 12 Ang kaugot makapaumpisa sang gamo, pero ang gugma makapatawad sang tanan nga sala.
- 13 Ang tawo nga may pag-intiendi nagahambal sang mga pulong nga may kaalam,
pero ang tawo nga wala sing pag-intiendi *nagahambal sang mga pulong nga mangin kabangdanan nga* silutan siya.
- 14 Ginadugangan pa gid sang mga maalamon ang ila nahibaluan,
pero ang mga buang-buang sagi hambal sang mga pulong
nga makapalaglag mismo sa ila sa indi madugay.
- 15 Ang manggad sang manggaranon makaprotektar sa iya,
pero ang kaimulon sang imol makalaglag sa iya.
- 16 Ang balos sa matarong nga tawo amo ang *maayo kag malawig nga* kabuhi,

[†] 10:11 *makapaayo...sang iban:* sa literal, *tuburan nga nagahatag sang kabuhi*

- pero ang balos sa malain nga tawo amo ang silot.
- 17 Ang tawo nga nagapamati sa mga pagtadlong sa iya pamatasan magaayo
kag magalawig ang iya kabuhi,
pero ang tawo nga wala nagapamati magatalang.
- 18 Butigon ang tawo nga nagatago sang iya kaakig,
kag buang-buang ang mga nagapanglibak.
- 19 Ang tawo nga palahambal madali makasala.
Maalamon ang tawo nga makahibalo magpugong sang iya baba.
- 20 Ang mga pulong sang matarong nga tawo bilidhon pareho sa pilak,
pero ang hunahuna sang malain nga tawo wala sing pulos.
- 21 Ang pulong sang matarong nga tawo makahatag sang kaayuhan sa madamo nga tawo luwas sa mga buang-buang nga magakalamatay tungod kay wala sila sing pag-intiendi.
- 22 Nagamanggaranon ang tawo tungod sa pagpakamaayo sang GINOO,
kag indi ini madugangan paagi sa tudo nga pagpangabudlay.‡
- 23 Ang kalipayan sang buang-buang amo ang paghimo sang malain,
pero ang kalipayan sang tawo nga may pagintiendi amo ang pagkabuhi nga mainalamon.

‡ 10:22 *kag...pagpangabudlay: ukon, kag wala nagahatag ang GINOO sang kalisod sa iya pagmanggaranon.*

- 24 Subong nga ang ginakahadlukan sang malain
nga tawo matabo sa iya,
ang ginahandom sang matarong nga tawo
mabaton niya.
- 25 Kon mag-abot sa kabuhi ang *pagtilaw nga
pareho sang bagyo*,
malaglag ang malain nga tawo, pero ang
matarong nga tawo magapabilin nga
mabakod.
- 26 Subong nga ang langgaw makapangilo sa
ngipon kag ang aso makapapait sa mata,
ang matamad nga tawo makapaugtas sa na-
gasugo sa iya.
- 27 Ang nagatahod sa GINOO magakabuhi sing
malawig,
pero ang malain nga tawo magakabuhi sing
malip-ot.
- 28 Ang paglaom sang mga matarong makahatag sa
ila sang kalipay,
pero ang paglaom sang mga malain wala sing
katumanan.
- 29 Ang pagsunod sang mga matarong sa pamaagi
sang GINOO makaprotektar sa ila,
pero ang pagsupak sini sang mga malain
makapalaglag sa ila.
- 30 Ang mga matarong indi pagpahalidon sa *aton*
duta, pero ang mga malain pahalinon.
- 31 Ang mga ginahambal sang matarong nga tawo
may kaalam,
pero ang mga ginahambal sang dayaon nga
tawo makapalaglag sa iya.
- 32 Ang matarong nga tawo nakahibalo kon ano
ang husto nga ihambal,

pero ang malain nga tawo, ang iya lang nahibaluan nga ihambal amo ang sala.

11

¹ Ginakangil-aran sang GINOO ang mga naga-pangdaya sa pagkilo, pero ginakalipay niya ang mga wala nagapangdaya.

² Ang nagapabugal mahuy-an, pero ang naga-paubos mangin maalamon.

³ Ang tawo nga matarong makahibalo kon ano ang iya himuon tungod nga husto ang iya nga pagkabuhi, pero ang maluibon nga tawo malaglag tungod nga indi husto ang iya nga pagkabuhi.

⁴ Ang manggad indi makabulig kon silutan na sang Dios ang tawo sing kamatayon, pero ang matarong nga pagkabuhi makaluwas sa iya sa kamatayon.

⁵ Ang matarong nga pagkabuhi sang tawo nga wala sing kasawayan makapahapos sang iya pag-pangabuhi, pero ang malain nga pagkabuhi sang malain nga tawo amo ang makapalaglag sa iya.

⁶ Ang matarong nga pagkabuhi sang tawo nga nagakabuhi sing husto makaluwas sa iya, pero ang malain nga mga handom sang maluibon nga tawo makahalit sa iya mismo.

⁷ Kon mapatay ang mga malain, madula ang ila paglaom; ang ila mga ginahandom mangin wala sing pulos.

⁸ Ginaluwas sang Dios sa kalisod ang mga matarong pero ang mga malain ya wala.

⁹ Ginahalitan sang mga indi diosnon ang ila isigkatawo paagi sa ila ginahambal.

Nagakaluwas ang mga matarong paagi sa *ila* kaalam.

¹⁰ Nagahinugyaw sa kalipay ang mga pumuluho sang isa ka siyudad kon nagauswag ang mga matarong kag amo man kon nagakalamatay ang mga malain.

¹¹ Nagauswag ang siyudad paagi sa pagbendisyon sang mga matarong, pero nagakalaglag ini paagi sa pagpakalain sang mga malain.

¹² Ang tawo nga wala sing pag-intiendi nagayaguta sa iya isigkatawo, pero ang tawo nga may pag-intiendi wala nagayaguta.

¹³ Ang palakutsokutso nagapanugid sang sekreto, pero ang masaligan nga tawo makatago sang sekreto.

¹⁴ Malaglag ang isa ka nasyon kon wala ini sing mga manuglaygay, pero kon may madamo ini nga mga manuglaygay, may kabakod ini.

¹⁵ Delikado kon magpromisa ka nga magbayad sang utang sang iban. Gani kon indi mo gusto magkaproblema indi ina paghimua.

¹⁶ Ang mabuot nga babayi nagaani sang pagpadungog, pero ang mapintas nga tawo hasta lang sa pag-angkon sang manggad.

¹⁷ Kon maayo ka sa iban, makapaayo ini sa imo, pero kon mapintas ka, makahalit ini sa imo.

¹⁸ Ang malain nga tawo indi makabaton sang matuod nga balos, pero ang nagahimo sang matarong makabaton sang matuod nga balos.

¹⁹ Ang tawo nga nagahimo sang matarong padayon nga magakabuhi, pero ang nagahimo sang malain mapatay.

²⁰ Ginakangil-aran sang GINOO ang mga tawo nga tiko ang ila panghunahuna, pero ginakalipay niya ang mga tawo nga ang ila pagkabuhi wala sing kasawayan.

²¹ Sigurado gid nga pagasilutan ang mga malain, pero ang mga matarong ya indi.

²² Ang kaguwapa sang babayi nga indi maalamon pareho lang sang bulawan nga singsing sa sungad sang baboy.

²³ Ang mga ginahandom sang mga matarong makapaayo, pero ang mga ginahandom sang mga malain makapaakig.

²⁴ May mga tawo nga mahinatagon pero nagadugang pa gid ang ila manggad; may ara man nga mga dalok pero nagaimol pa gani.

²⁵ Ang mahinatagon nga tawo magauswag. Ang tawo nga nagabulig sa iban pagabuligan man.

²⁶ Ginapakamalaot sang mga tawo ang nagatago sang iya baligya *para ibaligya ini kon mag-taas na ang presyo*, pero ginadayaw sang mga tawo ang wala nagatago.

²⁷ Ang tawo nga nagahandom sang maayo pakitaan sang kaayo, pero ang tawo nga nagapangita sing gamo makita niya ini.

²⁸ Mapaslawan ang tawo nga nagasalig sa manggad, pero ang matarong magauswag pareho sa nagalambo* nga tanom.

²⁹ Ang mga buang-buang nga nagadala sang gamo sa ila panimalay wala gid sing may mapanubli sa ulihi. Mangin ulipon lang sila sang mga maalamon.

* **11:28** *nagalambo*: sa English, *flourish*

³⁰ Ang mga binuhatan sang matarong nga tawo makabulig sa iban nga mag-ayo kag maglawig ang ila kabuhi.[†] Kag madala niya ang mga tawo sa iya kaalam.[‡]

³¹ Kon ang mga matarong sa kalibutan nagabaton sang balos sa ila mga ginahimo, labi na gid nga balusan ang mga malain kag mga makasasala.

12

¹ Ang tawo nga gusto magpatadlong sang iya pamatasan gusto magmaalamon, pero ang tawo nga indi gusto sawayon balingag.

² Ginakaluoyan sang GINOO ang maayo nga tawo, pero ginasilutan niya ang nagapadihot *sing malain*.

³ Ang nagahimo sang kalautan wala gid sing kalig-unan, pero ang matarong nga tawo may kalig-unan pareho sa kahoy nga madalom ang gamot.

⁴ Ang maayo nga asawa bugal kag kalipay sang iya bana, pero ang makahuluya nga asawa pareho sa balatian nga nagaut-ot sa mga tul-an sang iya bana.

⁵ Ang ginahunahuna sang matarong nga tawo husto; ang ginalaygay sang malain nga tawo *puro* pangdaya.

⁶ Makapatay ang mga pulong sang mga malain,* pero ang mga pulong sang mga matarong makaluwas.

[†] 11:30 *makabulig...kabuhi*: sa literal, *kahoy nga nagahatag sang kabuhi* [‡] 11:30 *Kag...kaalam*: Indi klaro ang buot silingon sang Hebreo sini. * 12:6 *Makapatay ang mga pulong sang mga malain* paagi sa ila pagsaksi sing butig.

⁷ Pagalaglagon ang mga malain kag madula sila, pero ang mga matarong kag ang ila mga kaliwat magapadayon sa gihapon.

⁸ Ginapadunggan ang maalamon nga tawo, pero ginahikayan ang tawo nga tiko ang panghuhuna.

⁹ Mas maayo pa ang tawo nga simple lang, nga makasarang magsagod sang kabulig, sang sa tawo nga nagapasin-o-sin-o nga wala man lang gali sang kalan-on.

¹⁰ Ang matarong nga tawo nagaatipan sing maayo sa iya mga sapat, pero ang malain nga tawo mapintas kag wala sing kaluoy sa iya mga sapat.

¹¹ Ang mapisan nga mangunguma may bugana nga pagkaon. Ang nagausik sang iya tiyempo sa wala sing pulos nga mga buluhaton wala sing husto nga pag-intiendi.

¹² Ang gusto lang permi himuon sang mga malain amo ang kalainan, *gani indi mabakod ang ila kahimtangan*, pero ang mga matarong iya mabakod pareho sa kahoy nga madalom ang iya gamot.[†]

¹³ Ang malain nga ginahambal sang malain nga tawo amo mismo ang nagahatag sa iya sang gamo, pero ang matarong nga tawo nagalikaw sa gamo.

¹⁴ Pagabalusan kita sang maayo nga mga butang suno sa aton ginapanghambal kag ginapanghimo.

¹⁵ Ang buang-buang nga tawo nagahunahuna nga husto siya permi, pero ang maalamon nga tawo nagapamati sang laygay.

[†] **12:12** Indi klaro ang buot silingon sang Hebreo sa sini nga bersikulo.

¹⁶ Ginapakita gilayon sang buang-buang nga tawo ang iya kaakig *kon insultuhon siya*, pero ang maalamon nga tawo wala nagasapak kon insultuhon siya.

¹⁷ Ang masaligan nga saksi nagasugid sing matuod, pero ang indi masaligan nagabutig.

¹⁸ Ang mga pulong nga wala ginhunahuna sing maayo antes ihambal makasakit pareho sa espada, pero ang mga pulong nga ginhunahuna sing maayo antes ihambal makapaayo.

¹⁹ Ang mga pulong nga matuod nagapadayon hasta san-o, pero ang mga pulong nga binutig indi magdugay.

²⁰ Pagpangdaya ang ara sa tagipusuon sang tawo nga nagaplano sang malain, pero kalipay ang ara sa *tagipusuon sang* tawo nga nagaplano sang maayo.

²¹ Wala sing may malain nga matabo[‡] sa mga matarong, pero sa mga malain, madamo gid sing malain nga matabo.

²² Ginakangil-aran sang GINOO ang mga butigon, pero ginakalipay niya ang mga indi butigon.

²³ Ang maalamon nga tawo wala nagapahambog sang iya nahibalan, pero ang buang-buang nga tawo ginapakita gid niya ang iya pagkabuang-buang.

²⁴ Ang mapisan nga tawo makaangkon sang mataas nga posisyon, pero ang matamad ya makaangkon sang manubo nga posisyon.§

[‡] **12:21** *Wala...matabo*: ukon, *Indi madamo ang malain nga matabo*.

§ **12:24** *makaangkon...posisyon*: sa literal, *mangin ulipon lang*

²⁵ Ang pagpalibog makakuha sang kalipay sang tawo; ang maayo nga mga pulong makalipay sa iya.

²⁶ Ang matarong nga tawo makatuytoy sa iya abyan, pero ang malain nga tawo makapatalang.

²⁷ Ang matamad nga tawo indi gid makalambot sang iya ginahandom, pero ang mapisan nga tawo nagamanggaranon.*

²⁸ Kon magkabuhi ka nga matarong, padayon ka nga magakabuhi, kag maluwas ka sa kamatayon.

13

¹ Ang maalamon nga anak nagapamati kon ginatadlong sang iya amay ang iya pamatasan, pero ang nagayaguta nga anak wala nagapamati kon ginasaway.

² Ang tawo nga maayo ang iya mga ginahambal balusan sing maayo nga mga butang, pero ang maluibon nga tawo balusan sing pagpamintas.

³ Ang nagabantay sa iya ginahambal nagahalong sang iya kabuhi, pero ang nagapataka lang kahambal ginalaglag niya ang iya kaugalingon.

⁴ Kon matamad ang isa ka tawo, bisan ano pa ang iya ginahandom, indi gid niya ini maangkon, pero kon mapisan siya, maangkon niya ang sobra pa sa iya ginahandom.

⁵ Ang matarong nga tawo indi gusto sang binutig, pero ang malain nga tawo nagahimo sang makahuluya nga mga butang.

⁶ Ang tawo nga wala sing kasawayan indi maano tungod sang iya matarong nga pagkabuhi,

* **12:27** Indi klaro ang buot silingon sang Hebreo sa sini nga bersikulo.

pero ang makasasala nga tawo malaglag tungod sang iya kalautan.

⁷ May mga tawo nga nagapakuno-kuno nga manggaranon, pero imol gali. Kag may mga tawo man nga nagapakuno-kuno nga imol, pero manggaranon gali.

⁸ Ang manggaranon nagabayad para magawad ang iya kabuhi *sa mga nagapahog sa iya*, pero ang imol, wala sing may nagapahog sa iya.

⁹ Ang kabuhi sang matarong nga tawo pareho sa suga nga nagasiga gid sing masanag, pero ang kabuhi sang malain nga tawo pareho sa suga nga napatay.

¹⁰ Sa sobra nga bugal, *may mga tawo nga indi magpamati sang laygay*, kag ini nagapaumpisa sing gamo. Kon gusto nila nga magmaalamon dapat magpamati sila sang laygay.

¹¹ Ang manggad nga nakuha sa malain nga paagi madali lang madula, pero ang manggad nga ginpangabudlayan nagadugang pa gid.

¹² Ang handom sang tawo nga wala matuman nagapaluya sa iya, pero ang iya handom nga natuman nagapabaskog kag nagapalipay sang iya kabuhi.*

¹³ Ang tawo nga nagasikway sa mga ginatudlo kag ginasugo sa iya magaantos, pero ang tawo nga natuman sini hatagan sang balos.

¹⁴ Ang ginatudlo sang mga maalamon maka-paayo kag makapalawig sang imo kabuhi,† kag makapalikaw sa imo sa kamatayon.

* **13:12** *nagapabaskog...kabuhi:* sa literal, *kahoy nga nagahatag sang kabuhi* † **13:14** *makapaayo...kabuhi:* sa literal, *tuburan nga nagahatag sang kabuhi*

15 Ginatahod ang tawo nga may maayo nga panghunahuna. Ang maluibon nga tawo nagapadulong sa kalaglagan.‡

16 Ang tawo nga nakahibalo magtimbang-timbang kon diin ang husto ukon indi nagahunahuna anay antes niya himuon ang isa ka butang, pero ang buang-buang *iya wala nagahunahuna, gani* ginapakita gid niya ang iya pagkabuang-buang.

17 Ang malain nga mensahero nagapagamo sa mga tawo, pero ang masaligan nga mensahero nagapaayo sang ila relasyon.

18 Ang tawo nga indi magpatadlong sang iya pamatasan magaimol kag mahuy-an, pero ang nagapatadlong sang iya pamatasan padunggan.

19 Daw ano kanami ang mabatyagan sang tawo kon matuman ang iya ginahandom; amo gani nga ang mga buang-buang indi man mag-untat sa paghimo sang kalautan.

20 Kon mag-upod ka sa mga maalamon, mangin maalamon ka man, pero kon mag-upod ka sa mga buang-buang, magaantos ka.

21 Magaabot ang kalaglagan sa mga makasasala bisan diin man sila magkadto, pero ang mga matarong ya balusan sang maayo nga mga butang.

22 Ang manggad sang maayo nga tawo panublion sang iya mga kaapuhan, pero ang manggad sang makasasala panublion sang mga matarong.

‡ 13:15 *nagapadulong sa kalaglagan*: Amo ini sa Septuagint. Pero sa Hebreo, *ang iya pagginawi magapadayon*.

²³ Bisan makapatubas sing bugana ang duta sang mga imol, indi sila makapulos sini tungod sa indi matarong nga ginahimo sang iban.

²⁴ Wala mo ginahigugma ang imo bata kon wala mo siya ginadisiplina. Kon ginahigugma mo siya, ginatadlong mo ang iya pamatasan.

²⁵ Ang mga matarong magakaon nga busog gid, pero ang mga malain gutumon.

14

¹ Ang maalamon nga asawa nagapabakod sang iya panimalay, pero ang buang-buang iya nagaguba sang iya panimalay.

² Ang tawo nga nagakabuhi sing husto nagatahod sa GINOO, pero ang wala nagakabuhi sing husto nagainsulto sa iya.

³ Ang mga ginahambal sang buang-buang nga tawo makahalit sa iya, pero ang mga ginahambal sang maalamon nga tawo makatipig sa iya.

⁴ Kon wala ka sing sapat nga inug-arado wala ka sing anihon, pero kon may sapat ka, kag makusog pa, madamo ang imo anihon.

⁵ Ang masaligan nga saksi wala nagabutig, pero ang indi masaligan puro kabutigan ang iya ginahambal.

⁶ Ang tawo nga nagapangyaguta indi gid makaangkon sang kaalam bisan ano pa niya katinguha, pero ang tawo nga may pag-intiendi dali lang makatuon.

⁷ Likawi ang mga buang-buang kay wala ka sing may matun-an nga maayo sa ila.

⁸ Ang kaalam sang tawo nga nakahibalo magtimbang-timbang kon diin ang husto ukon

indi amo ang nagahatag sa iya sang ihibalo kon ano ang iya himuon, pero ang kabuangan sang buang-buang nga tawo nagapatalang sa iya.

⁹ Daw sa wala lang sa mga buang-buang kon makasala sila, pero sa mga matarong nga tawo nga nagakabuhi sing husto, gusto nila nga batunon sila sang Dios.*

¹⁰ Ikaw lang ang nakahibalo kon ano ka gid kamalipayon ukon kamasinulub-on.

¹¹ Pagalaglagon ang panimalay sang mga malain, pero pauswagon ang panimalay sang mga nagakabuhi sing husto.

¹² Mahimo nga nagahunahuna ka nga ara ka sa husto nga dalan, pero gali ang padulungan sini amo ang kamatayon.

¹³ Puwede mo matago ang imo kasubo sa imo nga pagkadlaw, pero kon tapos ka na kadlaw ang kasubo ara man gihapon.

¹⁴ Ang tawo pagabalusan sang nagakabagay gid sa iya nga mga ginhimo, maayo man ukon malain.

¹⁵ Ang tawo nga wala sing alam nagapati sang bisan ano; ang tawo nga nakahibalo magtimbang-timbang kon diin ang husto ukon indi nagabantay gid sang iya mga tikang.

¹⁶ Ang maalamon nga tawo nagahalang sang iya kaugalingon kag nagalikaw sa gamo, pero ang buang-buang nga tawo wala nagahalang kundi nagapadasodaso.

¹⁷ Ang tawo nga dali lang mangakig nagahimo sang kabuangan. Ang tawo nga nagapadihot *sing malain* ginakaugtan.

* **14:9** Indi klaro ang buot silingon sang Hebreo sa sini nga bersikulo.

18 Makita ang kabuangan sa tawo nga wala sing alam, pero makita ang kaalam sa tawo nga nakahibalo magtimbang-timbang kon diin ang husto ukon indi.

19 Magasaludo kag magapakitluoy ang mga malain sa mga matarong.

20 Wala kaayo sing may nagapakig-abyan sa mga imol, bisan ang ila mga kasilingan, pero ang mga manggaranon ya madamo sing mga abyan.

21 Makasasala ang tawo nga nagainsulto sa iya isigkatawo *nga imol*, pero bulahan ang tawo nga maayo sa imol.

22 Makasala ka lang kon magplano ka sing malain sa imo isigkatawo, pero kon magplano ka sing maayo, may mga tawo nga magahigugma kag magaunong sa imo.

23 Ang pagtrabaho sing tudo may pulos, pero ang pagsagi wakal magapaimol lang sa tawo.

24 Ang balos sa mga maalamon amo ang ila manggad, *pero ang balos sa mga buang-buang sa ila nga kabuangan amo ang dugang nga kabuangan*.

25 Ang saksi nga nagasugid sang matuod makaluwas sa kabuhi sang tawo. Traidor ang saksi nga nagabutig.

26 Ang pagtahod sa GINOO nagahatag sang sigurado nga kabakod kag proteksyon sa tawo kag sa iya mga anak.

27 Ang pagtahod sa GINOO makapaayo kag makapalawig sang imo kabuhi,[†] kag makapalikaw sa imo sa kamatayon.

[†] 14:27 *makapaayo...kabuhi*: sa literal, *tuburan nga nagahatag sang kabuhi*

28 Ang pagkagamhanan sang hari nagadepende sa kadamuon sang iya katawhan; kon wala ang iya katawhan malaglag ang hari.

29 Ang mapinasensyahon nga tawo maalamon gid, pero ang tawo nga dali mangakig nagapakita sang iya pagkabuang-buang.

30 Ang malinong nga panghunahuna maka-paayo sa lawas, pero ang kahisa[‡] pareho sa sakit nga nagaut-ot sa mga tul-an.

31 Ang nagadaogdaog sa mga imol nagainsulto sa Dios nga naghimo sa ila, pero ang nagakaluoy sa mga imol nagapadungog sa Dios.

32 Ginalaglag sang *Dios* ang mga malain tungod sang ila malain nga mga binuhatan, pero ginapro-tektaran niya ang mga matarong tungod sang ila pagkadiosnon. §

33 Ang kaalam ara sa hunahuna sang tawo nga may pag-intiendi, pero ang mga buang-buang wala sing* may nahibaluan parte sa kaalam.

34 Magauswag ang isa ka nasyon kon ang mga pumuluyo sini magkabuhi sing matarong, pero kon magpakasala sila, mahuy-an ang ila nasyon.

35 Nagakalipay ang hari sa maalamon nga suluguon, pero ginakaugtan niya ang suluguon nga nagapakahuya sa iya.

‡ 14:30 *kahisa*: ukon, *kaimon* § 14:32 *tungod sang ila pagkadiosnon*: Amo ini sa Septuagint kag sa Syriac. Sa Hebreo, *sa ila kamatayon*. * 14:33 *wala sing*: Wala ini sa Hebreo, pero ara sa Septuagint kag sa Syriac.

15

¹ Ang mahinay nga sabat makapahaganhagan sang kaakig, pero ang matigdas nga sabat maka-paibwal sang kaakig.

² Ang mga ginahambal sang maalamon nga tawo makahatag sing kaalam, pero ang mga ginahambal sang buang-buang nga tawo puro kabuangan.

³ Makita sang GINOO ang tanan, bisan sa diin nga lugar. Ginatan-aw niya ang mga ginahimo sang mga malain kag sang mga matarong.

⁴ Ang malulo nga mga pulong makapaayo sa kabuhi sang tawo,* pero ang masakit nga mga pulong makapasakit sa iya tagipusuon.

⁵ Ang buang-buang nga tawo wala nagasapak kon ginatadlong sang iya amay ang iya pamatasan, pero ang maalamon iya nagasapak.

⁶ Magadamo† ang manggad sang mga matarong, pero ang iya sang mga malain madula.‡

⁷ Ginapalapnag sang mga maalamon ang kaalam; indi ini mahimo sang mga buang-buang.

⁸ Ginakangil-aran sang GINOO ang mga halad sang mga malain, pero nalipay siya sa mga pangamuyo sang mga matarong.

⁹ Ginakangil-aran sang GINOO ang tawo nga ang iya pagginawi malain, pero ginahigugma niya ang tawo nga nagatinguha sa paghimo sang matarong.

* 15:4 makapaayo...tawo: sa literal, kahoy nga nagahatag sang kabuhi † 15:6 magadamo: ukon, madamo ‡ 15:6 madula: ukon, magahatag sa ila sing gamo

¹⁰ Ang pagtadlong sa pamatasan ginakabig nga malain sang § tawo nga nagapalayo sa husto nga dalan. Ang tawo nga indi gusto sawayon mapatay.

¹¹ Kon nahibaluan sang GINOO ang nagakalatabo sa lugar sang mga patay, mas labi na gid nga nahibaluan niya ang ara sa tagipusuon sang tawo.

¹² Ang tawo nga nagapangyaguta indi gusto sawayon; indi siya magpalaygay sa mga maalamon.

¹³ Kon malipayon ang tawo, nagayuhom-yuhom siya, pero kon nagakasubo siya, masinulub-on ang iya guya.

¹⁴ Ang tawo nga may pag-intiendi gusto gid nga magtuon, pero ang buang-buang nga tawo gusto pa gid sang kabuangan.

¹⁵ Mabudlay permi ang kabuhi sang mga imol, pero kon magkontento lang sila mangin malipayon gid sila permi.

¹⁶ Mas maayo pa ang imol nga nagatahod sa GINOO sang sa manggaranon nga puno sang kagamo ang iya kabuhi.

¹⁷ Mas maayo pa nga magsud-an lang sang utan nga may paghigugmaanay sang sa magsud-an sang karne nga may pagdinumtanay.

¹⁸ Ang pagkamainiton sang ulo nagapaumpisa sang inaway, pero ang pagkamapinasensyahan nagapauntat sang inaway.

¹⁹ Kon matamad ka, mabudlayan ka gid sa imo kabuhi, pero kon mapisan ka, matawhay ang imo kabuhi.

§ 15:10 Ang pagtadlong...sang: ukon, disiplinahon gid sing tudo ang

²⁰ Ang maalamon nga anak nagahatag sang kalipay sa iya giniklanan. Buang-buang ang anak nga nagapakalain sa iya giniklanan.

²¹ Ang tawo nga wala sing pag-intiendi nagakalipay sa kabuangan, pero ang tawo nga may pag-intiendi nagakabuhi nga matarong.

²² Kon indi ka magpangayo sang laygay parte sa imo mga plano, indi ka magmadinalag-on, pero kon magpangayo ka sang madamo nga laygay, magmadinalag-on ang imo mga plano.

²³ Nagakalipay ang tawo kon makahatag siya sang nagakabagay nga sabat. Daw ano pa gid kanami kon makasabat siya sa husto nga tion.

²⁴ Ginasunod sang maalamon nga tawo ang dalan nga nagapadulong sa kabuhi para malikawan niya ang kamatayon.

²⁵ Gub-on sang GINOO ang mga balay sang mga bugalon,* pero protektaran niya ang mga duta sang mga balo nga babayi.

²⁶ Ginakangil-aran sang GINOO ang mga ginahunahuna sang mga malain, pero ginakalipay niya ang mga ginahunahuna† sang mga matinlo ang tagipusuon.

²⁷ Ang tawo nga nagaangkon sang manggad sa malain nga paagi nagadala sang kalisod sa iya panimalay. Ang tawo nga wala nagabaton sang lagay padayon nga magakabuhi.

²⁸ Ang matarong nga tawo nagahunahuna anay antes siya maghambal, pero ang malain nga tawo nagapataka lang kahambal sing malain.

* **15:25** *mga bugalon* nga luyag mag-agaw sang duta sang mga balo nga babayi. † **15:26** *ginahunahuna*: ukon, *ginahambal*

²⁹ Malayo ang GINOO sa mga malain, pero *malapit siya* sa mga matarong *kay* ginapamatian niya ang ila pangamuyo.

³⁰ Makahatag kalipay ang manayanaya[‡] nga guya, kag makapabaskog ang maayo nga balita.

³¹ Ang nagapamati sa pagsabdong nga maka-paayo sang kabuhi mangin maalamon.

³² Ginapakalain sang tawo ang iya kaugalingon kon wala niya ginasapak ang pagsaway sa iya sa pagtadlong sa iya pamatasan, pero kon magpamati siya, makaangkon siya sang pag-intiendi.

³³ Ang pagtahod sa GINOO makatudlo sa tawo nga magmaalamon, kag ang pagpaubos makahatag sa iya sang dungog.

16

¹ Nagaplano ang tawo, pero ang GINOO ang nagabuot kon matuman ina nga plano ukon indi.*

² Mahimo nga nagahunahuna kita nga husto na gid ang tanan ta nga ginahimo, pero ang GINOO ang makahukom kon ano gid ang aton motibo.

³ Itugyan sa GINOO ang tanan nga ginaplano mo nga himuon, kag mangin madinalag-on ka.

⁴ Ginhimo sang GINOO ang tanan nga may katuyuan,[†] bisan ang mga malain nga gintalana niya nga malaglag.

⁵ Ginakangil-aran sang GINOO ang tanan nga bugalon, kag sigurado gid nga pagasilutan sila.

[‡] 15:30 *manayanaya*: ukon, *malipayon* * 16:1 ukon, *Ang tawo nagaplano kon ano ang iya ihambal, pero ang Ginoo ang nagabuot kon ano gid ang iya ihambal.* [†] 16:4 nga *may katuyuan*: ukon, *sa iya katuyuan*

⁶ Kon ginahigugma ta ang GINOO nga may katu-tom, patawaron niya ang aton mga sala. Kon ginatahod ta siya, makalikaw kita sa kalautan.

⁷ Kon nalipay ang GINOO sa aton pagginawi, nagahimo siya sang paagi nga ang aton mga kaaway magpakig-abyan sa aton.

⁸ Mas maayo pa ang gamay nga manggad nga ginpangabudlayan sing husto sang sa madamo nga manggad nga ginkuha sa malain nga paagi.

⁹ Nagaplano ang tawo, pero ang GINOO ang nagapatigayon sa sina nga plano.

¹⁰ Kon maghukom ang hari nga ginatuytuyan sang Dios, husto permi ang iya paghukom.‡

¹¹ Indi luyag sang GINOO nga magpangdaya kita sa aton negosyo.

¹² Ginakangil-aran sang mga hari ang paghimo sang malain, kay ang ila pagdumala makapadayon lamang kon maghimo sila sing matarong.

¹³ Nalipay ang mga hari sa mga tawo nga wala nagabutig; palangga nila ang mga tawo nga naga-sugid sing matuod.

¹⁴ Kon mangakig ang hari mahimo nga may patyon siya, gani ang maalamon nga tawo nagatinguha gid nga indi mangakig ang hari.

¹⁵ Kon nalipay ang hari sa isa ka tawo, indi niya siya pagpatyon; pakitaan niya siya sing kaayo nga pareho sa ulan sa tion sang tigtulubo sang mga tanom.§

‡ 16:10 ukon, *Nagahukom ang hari nga may awtoridad halin sa Dios, kag husto permi ang iya paghukom.* § 16:15 *tion sang tigtulubo sang mga tanom: sa English, spring*

¹⁶ Mas labing maayo ang pag-angkon sang kaalam kag pag-intiendi sang sa pag-angkon sang bulawan kag pilak.

¹⁷ Ang tawo nga nagakabuhi sing husto nagalikaw sa malain, kag ang nagabantay sang iya kaugalingon layo sa katalagman.

¹⁸ Ang pagpabugal kag pagkamatinaas-taason sang tawo makalaglag sa iya.

¹⁹ Mas maayo pa nga magkabuhi nga mapainubuson kaupod sa mga imol sang sa magpartidahay sang mga inagaw kaupod sa mga bugalon.

²⁰ Ang tawo nga nagapamati kon tudluan magauswag. Bulahan ang tawo nga nagasalig sa GINOO.

²¹ Ang maalamon nga tawo ginakilala nga may husto nga pag-intiendi, kag kon manami siya maghambal makatuon ang iban sa iya.

²² Kon may kaalam ka, makapaayo kag makapalawig ina sa imo kabuhi,* pero kon buang-buang ka, silutan ka tungod sang imo pagkabuang-buang.

²³ Ang maalamon nga tawo nagabantay gid sang iya ginahambal, gani makatuon ang iban sa iya.

²⁴ Ang matam-is nga mga pulong pareho sa honey; makapalipay kag makapabaskog ini sa kabuhi sang tawo.

²⁵ Mahimo nga nagahunahuna ka nga ara ka sa husto nga dalan, pero gali ang padulungan sini amo ang kamatayon.

²⁶ Ang kagutom nagatulod sa tawo nga magobra.

* **16:22** *makapaayo...kabuhi:* sa literal, *tuburan ini nga nagahatag sang kabuhi.*

²⁷ Ang malain nga tawo nagaplano sing malain, kag ang iya mga ginahambal makahalit nga daw sa kalayo nga makapaso.

²⁸ Ang manuglibak nga tawo nagapaumpisa sang inaway kag nagaguba sang pag-abyanay.

²⁹ Ginaganyat sang mapintas nga tawo ang iya isigkatawo nga maghimo sang malain.

³⁰ Mag-andam kamo sa mga tawo nga nagayuhom-yuhom kag nagapulupangilay kay basi may malain sila nga plano.

³¹ Ang katigulangan isa ka kadungganang[†] nga maangkon sang tawo nga may matarong nga kabuhi.

³² Mas maayo pa ang tawo nga mapinasensyahan sang sa tawo nga gamhanan. Mas maayo pa ang tawo nga makakontrolar sang iya kaugalingon sang sa tawo nga makakontrolar sang isa ka siyudad.

³³ Nagagabot-gabot ang mga tawo *para mahibaluan nila kon ano ang ila himuon*, pero ang GINOO ang nagabuot sa resulta sini.

17

¹ Mas maayo pa nga magkaon sang tinapay lang nga may kalinong sa sulod sang balay sang sa magpunsyon nga may ilinaway.

² Ang maalamon nga suluguon magagahom sa makahuluya nga anak sang iya amo, kag hatagan siya sang palanublion kaupod sa iban pa nga mga anak sang iya amo.

[†] **16:31** *Ang katigulangan isa ka kadungganang: sa literal, ang mga uban korona sang pagpadungog.*

³ Ginatilawan sang GINOO ang aton tagipusuon pareho sa bulawan kag pilak nga ginatilawan sa kalayo kon bala puro ukon indi.

⁴ Ang malain nga tawo gusto magpamati sa kapareho niya nga malain,* kag ang butigon gusto magpamati sa kapareho niya nga butigon.†

⁵ Ang nagayaguta sa imol nagainsulto sa *Dios* nga naghimo sa iya. Pagasilutan ang tawo nga nagakalipay sa malain nga natabo sa iban.

⁶ Bugal sang mga tigulang ang ila mga apo, subong nga bugal man sang mga anak ang ila mga ginikanan.

⁷ Wala nagakabagay nga maghambal ang buang-buang sing maayo nga mga pulong, kag mas labi na gid nga wala nagakabagay nga magbinutig ang isa ka pangulo.

⁸ Nagapati ang iban nga ang lagay pareho sa madyik nga sarang makahimo sang bisan ano.

⁹ Kon patawaron mo ang imo abyan nga nakasala sa imo, magapabilin ang inyo pag-abyanay, pero kon liwat-liwaton mo kahambal ang iya sala, maguba ang inyo pag-abyanay.

¹⁰ Ang maalamon nga tawo makatuon sa isa lang ka pagsaway, pero ang buang-buang nga tawo indi gid makatuon bisan kapila pa siya hanuton.

¹¹ Ang malain nga tawo gusto lang permi magpangita sang gamo, gani padal-an siya sang mapintas nga tawo nga magsilot sa iya.

* **17:4** *kapareho niya nga malain: ukon, malain nga mga estorya*

† **17:4** *kapareho niya nga butigon: ukon, mga binutig*

¹² Mas delikado kon masugat-an mo ang buang-buang nga tawo nga nagabinuang sang sa *masugat-an mo ang* bear nga nadulaan sang mga bata.

¹³ Kon malain ka sa mga maayo sa imo, permi lang may malain nga magaabot sa imo panimalay.

¹⁴ Ang nagaumpisa pa lang nga binaisay pareho sa lusbot sa tangke sang tubig. Tapnaa ina sa wala pa magdako.

¹⁵ Ginakangil-aran sang GINOO ang tawo nga nagasentensya nga silutan ang wala sing sala ukon nagasentensya nga hilwayon ang may sala.

¹⁶ Wala sing pulos ang paggasto sa pagpaeskwela sa buang-buang nga tawo kay wala man siya sing gana magtuon.

¹⁷ Ang isa ka abyan nagahigugma sa imo sa tanan nga tion, kag ang katuyuan nga may paryente ka amo nga para may magbulig sa imo sa tion sang kalisod.

¹⁸ Wala sing pag-intiendi ang tawo nga nagapromisa nga magbayad sang utang sang iban.

¹⁹ Ang tawo nga luyag sang sala luyag sang gamo, kag ang bugalon nga tawo nagapangita lang sang iya kalaglagan.

²⁰ Indi gid magmauswagon ang tawo nga tiko ang iya panghunahuna, kag ang butigon nga tawo makaangkon sang kalaglagan.

²¹ Kasubo kag kasakit ang mabatyagan sang isa ka ginikanan sa iya buang-buang nga anak.

²² Kon malipayon ka, makapaayo ini sa imo lawas, pero kon masinulub-on ka, makapalain ini sa imo.

²³ Ang malain nga tawo nagabaton sang lagay para indi mahatag ang hustisya.

²⁴ Ang tawo nga may pag-intiendi nagahunahuna permi kon paano pa gid siya magmaalamon, pero ang buang-buang nga tawo wala kahibalo kon ano ang iya himuon.

²⁵ Nagahatag sang kasubo kag kasakit ang buang-buang nga anak sa iya ginikanan.

²⁶ Indi maayo nga silutan ang inosente nga tawo ukon ang dungganon nga tawo nga nagahimo sing husto.

²⁷ Ang tawo nga maalamon kag may pag-intiendi indi palawakal kag indi dasodaso.

²⁸ Bisan ang buang-buang masal-an nga maalamon kag may pag-intiendi kon maghipos siya.

18

¹ Ang tawo nga gusto lang permi mag-isahanon nagahunahuna lang sang iya kaugalingon, kag ginakontra niya ang husto nga ginaisip sang iban.

² Ang buang-buang nga tawo wala gid sing handom nga makatuon; ang iya lang gusto amo ang pagpahayag sang iya kaugalingon nga opinyon.

³ Ang paghimo sang malain kag makahuluya nga butang makahatag sang kahuy-anan.

⁴ Ang pulong sang maalamon nga tawo makahatag sang kaalam sa iban; pareho ini sa nagailig nga tubig nga halin sa madalom nga tuburan.

⁵ Indi maayo ang pag-apin sa nakasala kag ang indi paghatag sang hustisya sa wala sing sala.

⁶ Ang mga ginahambal sang buang-buang nga tawo makapaumpisa sang inaway kag makahatag sa iya sang kasakitan.

⁷ Ang mga ginahambal sang buang-buang nga tawo makahalit sa iya mismo.

⁸ Ang kutsokutso daw pareho sa pagkaon nga namit usapon kag tunlon.

⁹ Ang matamad nga tawo pareho lang kalain sa tawo nga gusto magpanglaglag.

¹⁰ Ang GINOO pareho sa mabakod nga tore, kag sa iya nagadangop ang mga matarong para indi sila maano.

¹¹ Nagahunahuna ang mga manggaranon nga ang ila manggad makaprotektar sa ila pareho sa mataas nga mga pader nga nagapalibot sa siyudad.

¹² Ang pagpabugal sang tawo makalaglag sa iya, pero ang pagpaubos makapadungog sa iya.

¹³ Balingag kag makahuluya ang tawo nga nagasabat nga wala anay nagapamati.

¹⁴ Ang determinasyon sang tawo nga mabuhi makapabakod sa iya kon nagamasakit siya, pero kon madula ini wala na sing may makabulig pa sa iya.

¹⁵ Ang tawo nga maalamon kag may pag-intiendi nagatinguha pa gid nga madugangan ang iya kaalam.

¹⁶ Madali ka nga makapakigkita sa isa ka dungganon nga tawo kon may dala ka nga regalo para sa iya.

¹⁷ Ang una nga magpamatuod sa korte daw amo na ang husto, hasta nga ang iya kontra naman ang mag-usisa sa iya.

¹⁸ Ang paggabot-gabot makapauntat sang binaisay, kag makahusay sang kaso sang duha ka gamhanan nga tawo.

19 Mabudlayan ka nga magpakig-uli sa imo utod* nga naglain ang iya buot sa imo. Daw mas mabudlay pa ini himuon sang sa magsalakay sa napaderan nga siyudad.

Subong nga mabudlay gub-on ang mga trangka sang puwertahan sang palasyo, mabudlay man untaton ang pag-inaway sang duha ka tawo.

20 Pagaanihon mo ang bunga sang imo mga ginahambal.†

21 Ang imo mga ginahambal makaluwas sang kabuhi ukon makapatay. Gani kon palahambal ka, magbantay ka kay pagaanihon mo ang bunga sang imo mga ginahambal.

22 Kon nakapangasawa ka, nakabaton ka sing maayo nga butang, kag nagapakita ina nga maayo ang GINOO sa imo.

23 Nagapakitluoy ang imol, pero nagasabat sing matigdas ang manggaranon.

24 May pag-abyanay nga wala nagadugay, pero may pag-abyanay man nga mas malapit pa sang sa mag-ulutod.

19

1 Mas maayo ang imol nga nagakabuhi sing matarong sang sa buang-buang nga butigon.

2 Indi maayo nga mapisan ka nga wala ka sing may nahibalan. Indi man maayo nga magpada-sodaso ka kay dali ka makahimo sing sala.

* 18:19 utod: ukon, paryente; ukon, isigkatawo † 18:20 ukon, Kon maayo ka maghambal, mabuhi ka.

³ May mga tawo nga ginahalitan nila ang ila kaugalingon tungod sang ila kabuangan, kag ang GINOO pa ang ila ginabasol.

⁴ Ang manggaranon madamo sing abyan, pero ang imol ginabayaan sang iya mga abyan.

⁵ Ang butigon nga saksi pagasilutan, kag ang bisan sin-o nga nagabutig indi makaluwas *sa silot*.

⁶ Madamo ang nagapakig-abyan sa mga kilala nga mga tawo para ayuhan sila, kag ang tanan nagapakig-abyan sa mga mahinatagon.

⁷ Kon imol ka, wala ka ginasapak sang imo mga paryente, kag mas labi na gid sang imo mga abyan. Kon ginakinahanglan mo sila, indi mo sila makita.

⁸ Ang tawo nga nagatinguha nga magmaalamon nagakabalaka sa iya kaugalingon, kag ini nga tawo magauswag.

⁹ Ang butigon nga saksi pagasilutan, kag ang bisan sin-o nga nagabutig malaglag.

¹⁰ Indi bagay sa buang-buang nga tawo nga magkabuhi nga manggaranon, kag mas labi na gid nga indi bagay sa ulipon nga maggahom sa mga manugdumala.

¹¹ Kon mapinasensyahan ka, nagapakita lang nga maalamon ka. Kag kon nagapatawad ka sa nakasala sa imo, makahatag ini sang kadunganan sa imo.

¹² Ang kaakig sang hari pareho sa ngurob sang leon, pero ang iya kaayo pareho sa tun-og nga nagahatag sang tubig sa mga tanom.

¹³ Ang buang-buang nga anak makadala sang kalaglagan sa iya amay. Ang asawa nga permi

lang nagabais sa iya bana *makaulugot* pareho sa nagatinulo nga atop.

¹⁴ Mapanubli sa ginikanan ang balay kag ang iban pa nga pagkabutang, pero ang GINOO lang ang makahatag sang maalamon nga asawa.

¹⁵ Kon matamad ka kag sagi lang katulog, magutman ka.

¹⁶ Ang tawo nga nagatuman sa mga sugo *sang Dios* padayon nga magakabuhi, pero ang wala nagatuman mapatay.

¹⁷ Kon maghatag ka sa mga imol, pareho lang nga nagapahulam ka sa GINOO, kay magabayad ang GINOO sa imo.

¹⁸ Disiplinaha ang imo mga bata samtang may panahon pa. Kon wala mo sila ginadisiplina, ginaguba mo ang ila kabuhi.

¹⁹ Pabay-i nga manabat sa iya ginahimo ang tawo nga dali mangakig, kay kon buligan mo siya, liwat-liwaton lang niya ang iya ginahimo.

²⁰ Pamatii ang mga laygay sa imo kag batuna ang mga pagtadlong sa imo pamatasan para sa ulihi mangin maalamon ka.

²¹ Madamo kita sang mga plano, pero ang kabubut-on sang GINOO amo ang matuman.

²² Ang gusto ta sa tawo, maayo siya.* Mas maayo pa ang imol nga tawo sang sa butigon.

²³ Tahura ang GINOO kag magakabuhi ka sing malawig, kontento, kag malayo sa katalagman.

²⁴ May mga tawo nga tama gid katamad nga bisan gani magkaon natamaran pa.

* **19:22** *Ang gusto ta...siya: ukon, Ang pagkadalok sa tawo makahuluya.*

²⁵ Dapat silutan ang mga nagapangyaguta para ang pareho nila nga mga wala sing alam makatuon nga magmaalamon. Ang maalamon nga tawo nagamaalamon pa gid kon ginasaway siya.

²⁶ Makahuluya kag talamayon ang anak nga nagapamintas sa iya amay kag nagatabog sa iya iloy.

²⁷ Anak, kon indi ka magpamati sa mga pagtadlong sa imo pamatasan, ginasikway mo ang mga panudlo nga nagahatag sang kaalam.

²⁸ Ang butigon nga saksi nagabaliwala sa hustiya, kag ang malain nga tawo nanamian gid nga maghimo sang kalautan.

²⁹ Sigurado gid nga pagasilutan ang mga buang-buang nga nagapangyaguta.

20

¹ Ang sobra nga pag-inom sang makahulubog nga mga ilimnon nagapamaoy sa tawo. Ang tawo nga nagapahubog indi maalamon.

² Kon mangakig ang hari pareho siya sa nangangurob nga leon. Gani kon paakigon mo siya, patyon ka gid niya.

³ Ginapadunggan ang tawo nga nagalikaw sa gamo; ang buang-buang lang ang naluyag sang gamo.

⁴ Ang matamad mag-arado sa tion sang tig-talanom wala gid sing may makuha sa tion sang tig-alani.

⁵ Mahimo nga ang panghunahuna sang isa ka tawo pareho sa tubig nga madalom, pero kon maalamon ka, matungkad mo ini.

⁶ Madamo ang nagasiling nga maayo sila, pero may ara bala sa ila nga masaligan?

⁷ Ang matarong nga tawo nagakabuhi nga wala sing kasawayan. Bulahan ang iya mga anak nga nagasunod sa iya pamatasan.

⁸ Kon maghukom ang hari sang kaso, ginasiguro gid niya nga mahibaluan ang naghimo sang malain.

⁹ Wala sing may makasiling nga matinlo na gid ang iya tagipusuon, nga wala na gid siya sing sala.

¹⁰ Ginakangil-aran sang GINOO ang mga naga-pangdaya sa pagkilo ukon pagtakos.

¹¹ Ang mga binuhatan sang isa ka pamatan-on nagapakita sang iya matuod nga batasan, kon bala matarong siya ukon indi.

¹² Ginhatagan kita sang GINOO sang mata para makakita kag sang dulunggan para makabati.

¹³ Kon magsagi ka lang katulog, pagagutumon ka, pero kon magbangon ka kag magtrabaho, magadamo ang imo kalan-on.

¹⁴ Ginahikayan sang manugbakal ang ginabali-gya para makaayo siya. Pero kon mabakal na niya, *wala na niya ginahikayan, kundi* ginapabugal pa gani niya.

¹⁵ Madamo ang bulawan kag ang malahalon nga mga bato, pero diutay lang ang mga tawo nga nagahambal nga may kaalam.

¹⁶ Kon nagpromisa ang isa ka tawo nga siya ang mabayad sa imo sang utang sang tawo nga indi niya kilala, siguraduha nga makakuha ka sa iya sang garantiya, bisan bayo niya, para masiguro mo nga mabayad siya.

¹⁷ Nanamitan ang tawo sa pagkaon nga nakuha niya sa pagpangdaya, pero sa ulihi mangin pareho ini sa balas sa iya baba.

¹⁸ Magpangayo ka sang laygay sa imo nga pagplano ukon antes ka magkadto sa inaway.

¹⁹ Ang palakutsokutso nagapanugid sang sekreto, gani likawi ang tawo nga pareho sina.

²⁰ Ang anak nga nagapakamalaot sa iya ginikanan mapatay pareho sa suga nga napatay sa kadulom.

²¹ Ang palanublion nga gindali-dali mo kuha sa indi pa husto nga tion indi makahatag sa imo sang kaayuhan sa ulihi.

²² Indi ka magbalos. Magsalig ka lang sa GINOO, kag buligan ka niya.

²³ Ginakangil-aran sang GINOO ang mga nagapangdaya sa pagkilo. Indi ina maayo nga himuon.

²⁴ Ang GINOO amo ang nagabuot sang aton kabuhi, gani indi ta mahibaluan kon ano ang aton palaabuton.*

²⁵ Delikado kon magpadasodaso ka sa pagpromisa nga ihalad mo ang isa ka butang sa GINOO. Dapat hunahunaon mo anay antes ka magpromisa.

²⁶ *Kon maghukom* ang maalamon nga hari, ginasiguro gid niya nga mahibaluan ang naghimo sang malain, kag dayon ginasilutan niya.

²⁷ Ang aton konsensya[†] ginagamit sang GINOO nga magpasanag sang aton kabuhi, kag paagi sini mausisa ta ang aton pagkatawo.

* **20:24** *indi ta mahibaluan kon ano ang aton palaabuton:* ukon, *indi ta gid matungkad ang mga nagakalatabo sa aton.* † **20:27** *konsensya:* ukon, *espiritu*

²⁸ Kon maayo kag matutom ang isa ka hari, indi siya maano kag magapadayon ang iya paghari.

²⁹ Bugal sang mga pamatan-on ang ila kusog, kag dungog sang mga tigulang ang ila katigulangon.[‡]

³⁰ Kon kaisa maayo nga masilutan kita para magbag-o kita.

21

¹ Ang hunahuna sang mga hari pareho sa suba nga ginakontrolar sang GINOO ang pag-ilig sini. Ginakontrolar niya ini suno sa iya gusto.

² Mahimo nga nagahunahuna kita nga husto na gid ang tanan ta nga ginahimo, pero ang GINOO lang ang makahukom kon ano gid ang aton motibo.

³ Mas nalipay pa ang GINOO kon maghimo sang husto kag matarong ang isa ka tawo sang sa maghalad siya sang mga halad.

⁴ Sala ang pagpabugal kag ang pagkamatinaas-taason. Makilala mo ang malain nga mga tawo sa sina nga pamatasan.

⁵ Kon magplano ka sing maayo kag magmapisan, sigurado nga magauswag ka. Kon magpadasodaso ka, sigurado nga magaimol ka.

⁶ Ang manggad nga nakuha sa pagpangdaya dali lang madula, kag magadala ini sang kamatayon sa tawo.

⁷ Ang kapintas sang mga malain amo ang makapalaglag sa ila, kay indi sila gusto maghimo sang matarong.

[‡] **20:29** *katigulangon*: sa literal, *mga uban*

⁸Indi tadlong ang pagginawi sang tawo nga may sala, pero tadlong ang pagginawi sang tawo nga wala sing sala.

⁹Mas maayo pa nga mag-estar sa ibabaw sang atop sang balay* sang sa mag-estar sa sulod sang balay upod sa asawa nga palaaway.

¹⁰Ang mga malain gusto lang gid permi maghimo sang malain; wala sila sing kaluoy sa ila isigkatawo.

¹¹Kon silutan ang mga nagapangyaguta, ang pareho nila nga mga wala sing alam makatuon nga magmaalamon. Ang maalamon nga tawo nagamaalamon pa gid kon ginatudluan siya.

¹²Nahibaluan sang matarong nga Dios ang ginahimo sang panimalay sang mga malain, kag pagasilutan niya sila.

¹³Kon wala mo ginasapak ang mga imol kon magpangayo sila sang bulig, indi ka man pagsapakon kon magpangayo ka sang bulig.

¹⁴Kon regaluan mo sa sekreto ang tawo nga akig sa imo, madula ang iya kaakig.

¹⁵Kon mangibabaw ang hustisya, nagakalipay ang mga matarong, pero ginakulbaan ang mga malain.

¹⁶Kamatayon ang dangatan sang tawo nga nagalikaw sa kaalam.

¹⁷Ang tawo nga ang gusto niya lang amo ang pagpangalipay, indi gid magmanggaranon kundi magaimol pa gani.

* **21:9** *Matapan ang atop sang mga balay sang mga Israelinhon, kag puwede ini patindugan sang payag-payag.*

¹⁸ Ginasilutan ang mga malain kag maluibon para maluwas ang mga matarong.

¹⁹ Mas maayo pa nga mag-estar sa desierto sang sa mag-estar *sa balay* upod sa palaaway kag mainiton nga asawa.

²⁰ Ang maalamon nga tawo nagatigana gid para sa palaabuton, pero ang buang-buang nga tawo nagapagusto lang kagasto.

²¹ Ang tawo nga nagatinguha gid nga magkabuhi nga maayo kag matarong magakabuhi sing malawig kag madinalag-on, kag padunggan siya sang mga tawo.

²² Ang kumander nga maayo sa taktika makagaw sang siyudad nga may madamo nga soldado, kag makaguba sang mga pader sini nga ginasaligan sang sadto nga mga soldado.

²³ Ang tawo nga nagahalang sa iya mga ginahambal makalikaw sa gamo.

²⁴ Ang bugalon kag matinaas-taason nga tawo makilala mo kay nagapangyaguta siya, kag puwerte siya magpahambog.

²⁵ Kon madamo ang imo ginahandom pero matamad ka mag-obra, makalaglag ina sa imo.

²⁶ Ang matamad nga tawo permi lang ginahandom nga makabaton, pero ang matarong nga tawo nagahatag nga wala sing hawid-hawid.

²⁷ Ginakangil-aran *sang GINOO* ang mga halad sang mga malain, labi na gid kon ginahalad nila ini nga may malain nga motibo.

²⁸ Ang butigon nga saksi indi na pagpahambalon,[†] pero ang saksi nga nagasugid sang matuod[‡] padayon nga pahambalon.

²⁹ Ang malain nga tawo wala nagakabalaka sa iya mga ginahimo, pero ang matarong iya ginahunahuna niya sing maayo ang iya mga ginahimo.

³⁰ Wala sing kaalam, pag-intiendi, ukon laygay nga makatupong sa GINOO.

³¹ Bisan preparado na ang mga kabayo sa in-away, ang GINOO lang ang makapadaog.

22

¹ Mas maayo nga pilion ang maayo nga reputasyon sang sa madamo nga manggad. Ang pagtahod sang mga tawo sa imo mas bilidhon pa sang sa bulawan kag pilak.

² Ang manggaranon kag ang imol pareho lang nga ginhimo sang GINOO.

³ Nagalikaw ang maalamon nga tawo kon masugata niya ang katalagman, pero wala nagalikaw ang tawo nga wala sing alam, gani nagaantos siya.

⁴ Ang pagtahod sa GINOO kag ang pagpaubos makahatag sa imo sang manggad, dungog, kag malawig nga kabuhi.

⁵ Nagalakat ang mga malain sa dalan nga tunukon kag may mga siod. Maglikaw ka sa sina nga dalan kon ginatipigan mo ang imo kabuhi.

⁶ Tudlui ang bata sang husto nga pagginawi, kag dumdumon niya ina bisan tigulang na siya.

[†] **21:28** *indi na pagpahambalon*: sa literal, *pagalaglagon* [‡] **21:28** *saksi nga nagasugid sang matuod*: sa literal, *ang tawo nga nakabati*. Siguro ang buot silingon nga kon ano ang iya nabatian amo gid ang iya ginasugid.

⁷ Ang mga imol ginadumalahan sang mga manggaranon, kag ang mga nagautang ulipon sang mga nagapautang.

⁸ Ang nagapanggas sang kalautan magaani sang kalaglagan, kag mauntat na ang iya pagpanghalit sa iban.

⁹ Pakamaayuhon *sang Dios* ang mga mahi-natagon nga nagahatag sang pagkaon sa mga imol.

¹⁰ Kon palayason ang mga tawo nga naga-pangyaguta, madula na ang pagbinaisay, pag-ilinaway, kag pag-insultuhanay.

¹¹ Mangin amigo sang hari ang tawo nga sinsero kag malulo maghambal.

¹² Ginabantayan maayo sang GINOO ang mga maalamon, pero ginaguba niya ang mga plano sang mga maluibon.

¹³ Ang matamad nga tawo indi magguwa sa balay kay kuno may leon sa guwa kag basi tukbon siya.

¹⁴ Ang mga ginahambal sang malain nga babayi *makahalit sa imo* pareho sa madalom nga buho, kag sa sini nga buho nagakahulog ang mga ginakaugtan sang GINOO.

¹⁵ Batasan na sang mga bata ang pagbinuang, pero matadlong ini nga batasan kon disiplinahon sila.

¹⁶ Magaimol ang tawo nga nagahatag sa mga manggaranon ukon nagadaogdaog sa mga imol para magmanggaranon siya.

Ang 30 ka Importante nga mga Hulubaton

-1-

¹⁷ Pamatii ang ginasiling sang maalamon nga mga tawo. Pamatii ini sing maayo samtang ginatudlo ko ini sa imo,

¹⁸ kay magmalipayon ka gid kon mahibaluan mo kag masaulo ini.

¹⁹ Ginatudlo ko ini subong sa imo para magsalig ka sa GINOO.

²⁰ Nagsulat ako sang 30 ka hulubaton nga makalaygay kag makahatag sa imo sang kaalam.

²¹ Paagi sini mahibaluan mo kon ano ang kamatuoran, kag makahatag ka sing masaligan nga sabat sa tawo nga magpamangkot sa imo.*

-2-

²² Indi ka magpamintaha sa mga imol, kag indi sila pagdaog-dauga sa korte,

²³ kay ang GINOO amo ang magadepensa sa ila. Kag kon ano ang inyo himuon sa ila nga indi maayo amo man ang himuon sang GINOO sa inyo.

-3-

²⁴ Indi ka magpakig-abyan sa tawo nga dali mangakig,

²⁵ kay basi kon magpareho ka man sa iya, kag masiod ka sa sina nga batasan.

-4-

²⁶ Indi ka magpromisa nga ikaw ang magbayad sang utang sang iban.

²⁷ Kay kon indi ka makabayad, kuhaon nila bisan ang imo hiligdaan.

-5-

* **22:21** *magpamangkot sa imo: sa literal, nagpadala sa imo*

²⁸ Indi mo paghalinon ang muhon[†] nga ginbutang sang una sang imo mga katigulangan.

-6-

²⁹ Ang tawo nga maayo mag-obra magaalagad sa mga hari kag indi sa ordinaryo nga mga tawo.

23

-7-

¹ Kon magkaon ka upod sa isa ka pangulo, magbantay ka gid sa imo hulag.

² Kon palakaon ka, punggi ang imo kaugalingon.

³ Indi paghanduma ang manamit nga pagkaon nga ginhanda niya, kay basi kon ginatilawan lang niya *ang imo pagginawi*.

-8-

⁴ Indi pagpakapuyi ang imo kaugalingon sa sobra nga pagpaninguha nga magmanggaranon. Sa baylo, punggi ang imo kaugalingon kag hunahuna kon ano ang husto.

⁵ Ang kuwarta madula sa isa lang ka pamisok, nga daw sa may pakpak kag nagalupad palayo pareho sa agila.

-9-

⁶ Indi ka magkaon ukon maghandom sa pagkaon nga ginhanda sang kuripot nga tawo, bisan manamit pa ini.

⁷ Kay ang tawo nga pareho sina nagabantay kon ano kadamo ang imo ginakaon.* Nagasiling siya,

[†] **22:28** *muhon*: Tanda ini sang border sang duta. Kon sa English, "landmark" ukon "boundary marker." * **23:7** *Kay...ginakaon*: Indi klaro ang buot silingon sang Hebreo sini.

“Sige, kaon pa.” Pero ato gali indi tinagipusuon ang iya pagsiling.

⁸ Gani iluad mo ang imo kinaon kag mangin wala sing pulos ang imo mga pagdayaw sa iya.

-10-

⁹ Indi ka magpakig-estorya sa mga buang-buang, kay bisan may kaalam pa ang imo ginahambal wala lang gihapon ini sing pulos para sa ila.

-11-

¹⁰ Indi mo pag-agawon ang duta sang mga ilo paagi sa paghalin sang mga muhon sini nga dugay na.

¹¹ Kay ang GINOO amo ang ila gamhanan nga manugdependensa. Siya ang magaapin sa ila kontra sa imo.

-12-

¹² Magpamati ka kon ginatadlong ang imo pamatasan para makatuon ka.

-13-

¹³⁻¹⁴ Indi ka magpabaya sa pagdisiplina sang imo bata. Ang paghanot indi makapatay sa iya, kundi makaluwas pa gani sa iya sa kamatayon.

-14-

¹⁵⁻¹⁶ Anak, malipay gid ako kon mangin maalamon ka kag nagahambal sing husto.

-15-

¹⁷ Indi ka magkahisa sa mga makasasala kundi magtahod ka permi sa GINOO.

¹⁸ Kag sigurado gid nga may maayo ka nga palaabuton, kag indi mapaslawan ang imo mga ginahandom.

-16-

¹⁹ Anak, magpamati ka sa mga ginatudlo ko sa imo. Magmaalamon ka kag sunda ang husto nga dalan.

²⁰⁻²¹ Indi ka magpareho[†] sa mga palahubog kag palakaon, kay ina nga klase sang mga tawo dali mag-imol. Sagi lang sila katulog, gani sa ulihi magabayo na lang sila sang lapat.

-17-

²² Magpamati ka sa imo ginikanan nga naghatag sa imo sang kabuhi, kag indi sila pagpakalaina kon tigulang na sila.

²³ Tinguhai nga makabaton ka sang kamatuoran, kaalam, pagtadlong sa imo pamatasan, kag pag-intiendi. Kag indi mo gid ini pag-ibaylo sa bisan ano nga butang.

²⁴⁻²⁵ Magakalipay gid ang imo ginikanan kon matarong kag maalamon ka. Igakalipay nila nga sila ang imo amay kag iloy.

-18-

²⁶ Anak, pamatii ako sing maayo, kag sunda ang akon pagkabuhi.

²⁷ Kay ang babayi nga nagabaligya sang iya lawas *makahalit sa imo* pareho sa madalom kag makitid nga buho.

²⁸ Pareho siya sa tulisan nga nagahulat sang mabiktima, kag siya ang kabangdanan sang pagluib sang madamo nga bana sa ila mga asawa.

-19-

²⁹ Sin-o ang tawo nga miserable, nagapang-away, nagareklamo, nagakapilasan nga sarang

[†] **23:20-21** *magpareho: ukon, mag-upod*

niya kuntani malikawan, kag nagapalamula ang iya mata?

³⁰ Siya amo ang tawo nga palahubog, nga mahilig magtilaw sang sari-sari nga ilimnon.

³¹ Indi ka magpaganyat sa maisog nga bino, nga kanami tulukon sa baso kag suwabe imnon.

³² Kay kon mahubog ka na, *magalain ang imo pamatyag*, nga daw sa ginkagat ka sang dalitan nga man-og.

³³ Kag bisan ano na lang ang imo makita, kag indi ka makahunahuna sing maayo.

³⁴ Ang pamatyag mo daw ara ka sa tunga sang lawod nga nagahigda sa ibabaw sang palo[‡] sang barko.

³⁵ Magasiling ka, “May naglampos kag nagsumbag sa akon, pero wala lang ako kabatyag. San-o pa ako maumpawan para makainom ako liwat?”

24

⁻²⁰⁻
¹ Indi ka magkahisa sa mga malain ukon maghandom nga magpakig-abyan sa ila.

² Kay ang ila lang ginahunahuna kag ginahambal amo ang pagpamintas sa iban.

⁻²¹⁻
³⁻⁴ Kon maalamon ka, mapundar kag mapauswag mo ang imo panimalay.

⁻²²⁻
⁵ Dako gid ang mabulig sang maalamon nga mga tawo sa pagdugang sang ikasarang sang mga mangangaway,

[‡] **23:34** *palo*: Malaba ini nga kahoy nga sa diin naangot ang layag sang barko.

⁶ kay kinahanglan ang ila mga laygay sa pagpakig-away. Kag mas dako ang tsansa nga magdaog kon madamo ang mga manuglaygay.

-23-

⁷ Indi matungkad sang buang-buang nga tawo ang kaalam. Wala siya sing may mahambal kon importante na nga mga butang ang ginaestoryahan.

-24-

⁸ Ang tawo nga nagaplano permi sang malain kilalahon nga manugpadihot sing kalainan.

⁹ Sala ang bisan ano nga ginapadihot sang buang-buang nga tawo, kag ginakangil-aran sang mga tawo ang nagapangyaguta.

-25-

¹⁰ Kon madulaan ka sang paglaom sa tion sang kalisod, nagapakita lang nga maluya ka.

¹¹ Indi ka magpabaya sa pagluwas sa mga tawo nga *wala sing sala nga ginsentensyahan* nga patyon.

¹² Mahimo nga magsiling ka nga wala ka nakahibalo parte sini. Pero nahibaluan sang Dios *kon nagasugid ka sang matuod ukon wala*, kay nagabantay siya sa imo kag nakahibalo siya kon ano gid ang ara sa imo hunahuna. Pagabalusan ka niya suno sa imo binuhatan.

-26-

¹³⁻¹⁴ Anak, subong nga ang honey matam-is kag maayo para sa imo, amo man ang kaalam. Kay kon maalamon ka, may maayo ka nga palaabuton kag indi mapaslawan ang imo mga ginahandom.

-27-

¹⁵ Indi ka magpareho sa malain nga tawo, nga nagatiid sa pagsalakay sa elistaran sang matarong nga tawo.

¹⁶ Kay bisan makapito pa malaglag ang matarong nga tawo, makabangon man siya gihapon. Pero kon ang malain ang malaglag, indi na siya makabangon pa.

-28-

¹⁷ Indi ka magkalipay kon malaglag ang imo kaaway.

¹⁸ Makita sang GINOO kon nagakalipay ka, kag indi niya maluyagan ina; kag untatan na lang niya ang pagsilot sa imo kaaway.

-29-

¹⁹ Indi ka mag-ugtas ukon magkahisa sa malain nga mga tawo,

²⁰ kay wala sila sing maayo nga palaabuton kag mangin pareho sila sa suga nga napatay.

-30-

²¹ Anak, tahura ang GINOO kag ang hari. Indi ka magpakig-upod sa mga tawo nga nagarebelde sa ila,

²² kay wala ka kahibalo kon ano nga kalaglagan ang himuon gilayon sang GINOO ukon sang hari sa ila.

Dugang pa nga mga Hulubaton

²³ Ari pa gid ang iban nga mga hulubaton sang maalamon nga mga tawo:

Indi maayo nga may pinilian ka sa paghukom.

²⁴ Kon hilwayon mo ang nakasala, sumpaon ka kag kaugtan sang mga tawo.

²⁵ Pero kon silutan mo ang nakasala, paka-maayuhon ka kag magauswag ka pa.

²⁶ Ang indi binutig nga sabat tanda sang matuod-tuod nga pag-abyanay.

²⁷ Preparaha anay ang imo palangabuhian, pareho abi sang imo talamnan, antes ka magpundar sang pamilya.*

²⁸ Indi ka magsaksi kontra sa imo isigkatawo sa wala sing kabangdanan, ukon magsugid sang indi matuod parte sa iya.

²⁹ Indi ka magsiling, “Balusan ko siya sa iya ginhimo sa akon. Himuon ko man sa iya ang iya ginhimo sa akon.”

³⁰ Nag-agi ako sa talamnan sang ubas sang isa ka matamad nga tawo nga wala sing pag-intiendi.

³¹ Puno na ini sang mga hilaon kag tunukon nga mga kahoy-kahoy, kag guba ang pulopader sini.

³² Sang makita ko ini, ginhunahuna ko sing maayo, kag nakuha ko ini nga leksyon:

³³ Pahuway-huway kag piyong-piyong ka pa gamay,

³⁴ kag magaabot gulpi sa imo ang kinawad-on nga pareho sa armado nga tulisan.

Ang Iban pa nga mga Hulubaton ni Solomon

25

¹ Ari pa gid ang iban nga mga hulubaton ni Solomon nga ginkopya sang mga tinawo ni Haring Hezekia sang Juda:

* ^{24:27} magpundar sang pamilya: ukon, magpatindog sang balay

² Ginapadunggan ta ang Dios tungod sa mga butang nga wala niya ginapahayag sa aton; pero ginapadunggan ta ang mga hari tungod sa mga butang nga ginapahayag nila sa aton.

³ Subong nga indi matakos ang kataason sang langit kag ang kadalumon sang duta, indi man matungkad ang hunahuna sang mga hari.

⁴ Kinahanglan nga kuhaon anay ang mga nagasimbog sa pilak antes ini pormahon sang platero.

⁵ Kinahanglan nga pahalidon ang malain nga mga katawhan* sang hari, kag magapadayon ang iya ginharian nga may pagkamatarong.

⁶ Kon ara ka sa atubangan sang hari, indi pagkabiga ang imo kaugalingon nga daw si sin-o ka na gid paagi sa pagpungko upod sa dungganon nga mga tawo.

⁷ Mas maayo kon hambalan ka sang hari nga magpungko didto sang sa hambalan ka niya nga maghalin, kag mahuy-an ka sa atubangan sang dungganon nga mga tawo.

⁸ Indi ka magpadasodaso sa pagsugid sa korte sang imo nakita. Kay kon mapamatud-an sang isa ka saksi nga sala ikaw, ano na lang ang imo himuon?

⁹ Kon may ginabaisan kamo sang imo kilala, baisi lang ninyo, pero indi ninyo pag-ipanugid ang sekreto sang kada isa sa inyo.

¹⁰ Kay kon mahibalan ini sang iban, basi pakahuy-an nila kamo, kag ang inyo reputasyon maguba hasta san-o.

* 25:5 mga katawhan: ukon, mga opisyal; ukon, mga manuglaygay

¹¹ Kon ang imo ginahambal nagakabagay sa okasyon, *matahom* ini pareho sa bulawan nga mga mansanas sa pilak nga suludlan.

¹² Ang pagsabdong sang maalamon nga tawo sa isa ka tawo nga luyag magpamati mas bilidhon pa sang sa mga alahas nga bulawan.

¹³ Ang masaligan nga mensahero makapanami sang balatyagon sang nagsugo sa iya, pareho sa mabugnaw nga tubig kon tig-ilinit.

¹⁴ Ang tawo nga wala nagatuman sa iya promisa pareho sa gal-om kag hangin nga wala nagadala sang ulan.

¹⁵ Ang pagpasensya kag ang malulo nga paghambal makakombinse sa mga manugdumala kag bisan sa mga matig-a sang tagipusuon.

¹⁶ Indi ka magpatama sing kaon sang honey kay basi kon magsululuka ka.

¹⁷ Pareho man kon magsagi ka bisita sa imo tupad-balay, basi kon matak-an siya kag maugot sa imo.

¹⁸ Ang tawo nga nagasaksi sing butig kontra sa iya isigkatawo *makahalit* pareho sa espada, inuglampos, kag pana.

¹⁹ Ang pagsalig sa tawo nga indi masaligan sa tion sang kalisod *wala sing pulos* pareho sa guba nga ngipon ukon bali nga tiil.

²⁰ Kon ginakantahan mo *sing malipayon* ang tawo nga ara sa puwerte nga kalisod, pareho lang nga ginaubahan mo siya sang bayo sa panahon sang tigtulugnaw ukon ginabutangan mo sang langgaw ang iya pilas.

²¹ Kon ang imo kaaway ginagutom, pakauna; kon ginauhaw, paimna.

²² Kay kon himuon mo ini mahuya siya sa iya ginahimo sa imo,[†] kag ang GINOO magabalos sa imo.

²³ Subong nga ang habagat nagadala sang ulan, ang kutsokutso nagadala sang kaakig.

²⁴ Mas maayo pa nga mag-estar sa atop sang balay[‡] sang sa mag-estar sa sulod sang balay upod sa asawa nga palaaway.

²⁵ Ang maayong balita halin sa malayo nga lugar pareho sa mabugnaw nga tubig nga maka-paumpaw sa tawo nga ginauhaw.

²⁶ Ang matarong nga tawo nga nagapasugot sa malain nga tawo pareho sa malubog nga tuburan ukon mahigko nga bubon.

²⁷ Indi maayo ang sobra nga pagkaon sang honey, amo man ang pagtinguha nga dayawon ka lang permi sang mga tawo.

²⁸ Ang tawo nga indi makapugong sang iya kaugalingon *dali lang malaglag* pareho sa isa ka siyudad nga wala sing pader.

26

¹ Subong nga wala nagakabagay nga magtupa ang snow kon tig-ilinit ukon ang ulan kon tig-alani, wala man nagakabagay nga dayawon ang buang-buang.

[†] **25:22** *mahuya siya sa iya ginahimo sa imo*: sa literal, *maga-tumpok ka sang бага sa iya ulo*. [‡] **25:24** Tan-awa ang footnote sa 21:9.

² Ang sumpa indi makahalit sa imo kon wala ka sing sala. Pareho ini sa pispis nga nagalabay lang kag wala nagahapon.

³ Kinahanglan nga hanuton ang kabayo kag busalan ang donkey. Amo man ang buang-buang, kinahanglan nga silutan siya *para magtuman*.

⁴ Indi pagsabta ang buang-buang kon nagaestor-ya siya sa imo sang binuang, kay basi kon magpareho ka man sa iya.

⁵ Pero *kon kaisa maayo man kon* sabton mo siya, para mahibalan niya nga indi siya maalamon pareho sang iya ginahunahuna.

⁶ Kon ginapadala mo ang imo mensahi paagi sa buang-buang, pareho lang nga ginautod mo ang imo mga tiil; nagapangita ka lang sang kasakitan.

⁷ Ang hulubaton nga ginahambal sang mga buang-buang *wala sing pulos* pareho sa tiil sang tawo nga piang.

⁸ Kabuangan ina kon ihigot mo sa tirador ang bato nga imo ibala; amo man kon padunggan mo ang buang-buang.

⁹ Ang hulubaton nga ginahambal sang mga buang-buang *makahalit* pareho sa tunukon nga kahoy-kahoy nga ginauyatan sang hubog.

¹⁰ Kabuangan ina kon panaon mo ang bisan sino lang; amo man kon paobrahon mo ang bisan sino lang nga buang-buang nga nagaagi.*

¹¹ Subong nga ginakaon sang ido ang iya suka, ginaliwat sang buang-buang ang iya kabuangan.

* **26:10** Indi klaro ang buot silingon sang Hebreo sa sini nga bersikulo.

¹² Mas maayo pa ang dangatan sang buang-buang nga tawo sang sa tawo nga nagakabig sang iya kaugalingon nga maalamon siya.

¹³ Ang matamad nga tawo indi magguwa sa balay kay kuno may leon sa guwa.

¹⁴ Ang matamad nga tawo nagaliso-liso lang sa iya katre pareho sa puwertahan nga nagaliso-liso sa iya bisagra.

¹⁵ May mga tawo nga tama gid katamad nga bisan magkaon natamaraan pa.

¹⁶ Nagahunahuna ang matamad nga tawo nga mas maalam pa siya sang sa pito ka tawo nga makahatag sang husto nga rason.

¹⁷ Delikado kon magpasilabot ka sa inaway sang iban; pareho lang nga nagdakop ka sang ido sa dulunggan.

¹⁸⁻¹⁹ Ang tawo nga nagadaya sa iya isigkatawo, kag dayon nagasiling siya nga lango-lango lang niya ato, pareho siya sa lain-ulo nga tawo nga nagapaniro sang nagadabadaba nga pana nga makamamatay.

²⁰ Subong nga nagakapatay ang kalayo kon wala sing gatong, nagauntat man ang inaway kon wala sing kutsokutso.

²¹ Subong nga ang uling makapabaga, kag ang gatong makapasiga sang kalayo, ang palaaway makapaumpisa sang gamo.

²² Ang kutsokutso daw pareho sa pagkaon nga namit usapon kag tunlon.

²³ Kon ginatago mo ang malain mo nga panghuhuna paagi sa manami nga paghambal, pareho

ka sang kolon nga ginhaklapan sang pilak nga indi puro.[†]

²⁴ Ang kaaway manami maghambal-hambal, pero gali nagahunahuna siya sa pagpangdaya.

²⁵ Bisan makagalanyat siya kon maghambal, indi ka magpati sa iya, kay makangilil-ad gid ang iya mga ginahunahuna.

²⁶ Mahimo nga magpakuno-kuno siya para matago niya ang iya kaakig, pero makita gihapon sang tanan ang malain niya nga mga binuhatan.

²⁷ Ang nagakutkot sang buho *para mahulog ang iban*, siya mismo ang mahulog. Ang nagapaligid sang bato *para maligidan ang iban*, siya mismo ang maligidan.

²⁸ Ginakainitan sang butigon nga tawo ang mga tawo nga biktima sang iya kabutigan.

Ang tawo nga nagadayaw-dayaw sa imo makalaglag sa imo.

27

¹ Indi ka magpabugal parte sa imo himuon buwas, kay wala ka kahibalo kon ano ang matabo sa imo buwas.

² Indi pagdayawa ang imo kaugalingon; pabay-i nga ang iban ang magdayaw sa imo.

³ Mabug-at ang bato kag ang balas, pero mas mabug-at batyagon kon paakigon ka sang buang-buang nga tawo.

⁴ Delikado ang tawo nga akig, pero mas delikado ang tawo nga nagapangimon.

[†] **26:23** *ginhaklapan sang pilak nga indi puro: ukon, ginsilakan*

⁵ Mas maayo pa nga sawayon mo sing prangka ang isa ka tawo sang sa magsiling ka nga ginahigugma mo siya pero ginapabay-an mo lang siya.

⁶ Ang masakit nga pagsabdong sang isa ka abyan may maayo nga katuyuan, pero ang halok sang kaaway indi masaligan.

⁷ Kon ang isa ka tawo busog na, bisan ang honey daw wala na sing savor para sa iya; pero kon gutom siya, bisan ang mapait nga pagkaon matam-is para sa iya.

⁸ Ang tawo nga naglayas sa iya balay pareho sa pispis nga naglayas sa iya pugad.

⁹ Subong nga ang pahamot kag ang insenso makapalipay sa tawo, ang sinsero nga laygay sang isa ka abyan makapalipay man.*

¹⁰ Indi pagkalimti ang imo abyan, ukon ang abyan sang imo amay. Kag kon ara ka sa kalisod, indi ka na magpangayo sang bulig sa imo utod†*nga didto sa malayo*. Ang malapit nga kasilingan mas maayo pa sang sa malayo nga utod.

¹¹ Anak, magmaalamon ka para malipay man ako, kag para may isabat ako sa nagapakahuya sa akon.

¹² Nagalikaw ang maalamon nga tawo kon masugata niya ang katalagman, pero wala nagalikaw ang tawo nga indi maalamon, gani nagaantos siya.

¹³ Kon magpromisa ang isa ka tawo nga siya ang mabayad sa imo sang utang sang tawo nga indi

* **27:9** *ang sinsero...man*: Indi klaro ang buot silingon sang Hebreo sini. † **27:10** *utod*: ukon, *panyente*

niya kilala,‡ siguraduha nga makakuha ka sa iya sang garantiya, bisan bayo niya, para masiguro mo nga mabayad siya.

¹⁴ Kon disturbuhon mo aga pa ang imo tupad-balay sang imo magahod nga bendisyon,§ kabigon niya ina nga pagpakamalaot.

¹⁵ Ang asawa nga permi lang nagabais sa iya bana *makaulugot* pareho sa nagatinulo nga atop kon tig-ululan.

¹⁶ Indi mo siya mapahipos, pareho sang hangin nga indi mo mapunggan ukon sang lana nga indi mo makaptan.

¹⁷ Subong nga ang salsalon mapatalom sang salsalon man, ang tawo makatuon sa iya kapareho nga tawo.

¹⁸ Kon tatapon mo ang kahoy nga higera, makakaon ka sang iya bunga. Pareho man kon tatapon mo ang imo amo, padunggan ka niya.

¹⁹ Subong nga makita ang imo hitsura sa tubig, makita mo man ang imo pagkatawo sa imo tagipusuon.

²⁰ Wala nagakaayawan ang kamatayon; amo man ang handom sang tawo.

²¹ Subong nga ang bulawan kag ang pilak matestingnan kon puro ukon indi paagi sa kalayo, ang aton kabuhi matestingan paagi sa pagdayaw sang iban nga tawo sa aton.

²² Bis anhon mo ka silot ang buang-buang nga tawo, indi mo gid makuha ang iya pagkabuang-buang.

‡ 27:13 Tan-awa ang footnote sa 20:16. § 27:14 *bendisyon*: ukon, *pagpangamusta*

²³ Bantayi kag tatapa sing maayo ang imo kasapatan,

²⁴ kay ang manggad kag dungog wala nagadugay.

²⁵ Pang-utda ang mga hilamon; kag samtang nagatubo ini liwat, pang-utda naman ang mga hilamon sa mga bukid, *para may kalan-on permi ang imo kasapatan.*

²⁶ Makahimo ka sang mga bayo halin sa bulbol sang mga karnero, kag puwede mo ibaligya ang iban mo nga mga kanding para makabakal ka sang duta.

²⁷ Makakuha ka man sang madamo nga gatas halin sa imo mga kanding para sa imo pamilya pati na sa imo mga suluguon nga babayi.

28

¹ Ang malain nga tawo nagapalagyo bisan wala sing may nagalagas sa iya, pero ang matarong nga tawo maisog pareho sa leon.

² Kon ang isa ka nasyon nagapakasala, ang pangulo sini permi ginailisan. Pero magapadayon nga mabakod ang isa ka nasyon kon ang pangulo sini maalamon.

³ Ang imol nga tawo nga nagapamigos sa iya kapareho nga imol pareho sa mabaskog nga ulan nga nagapierdi sang mga tanom.

⁴ Ang mga wala nagatuman sa Kasuguan nagadayaw sa mga malain, pero ang mga nagatuman, nagakontra sa mga malain.

⁵ Ang malain nga mga tawo indi makaintiendi sang hustisya, pero ang mga nagadangop sa GI-NOO nakaintiendi gid sini sing maayo.

⁶ Mas maayo pa ang imol nga nagakabuhi nga wala sing kasawayan sang sa manggaranon nga indi husto ang iya pagginawi.

⁷ Maalamon ang anak nga nagatuman sa Kasuguan, pero ang anak nga nagapakig-barkada sa mga burara* nagapakahuya sa iya ginikanan.

⁸ Kon nagamanggaranon ka paagi sa pagpasaka sang kuwarta, ang imo manggad magakadto sa tawo nga mabinuligon sa mga imol.

⁹ Ang bisan sin-o nga indi magtuman sa Kasuguan, kangil-aran sang Dios bisan ang iya pangamuyo.

¹⁰ Ang tawo nga nagapadihot nga magpakasala ang matarong nga tawo mabiktima sa iya kaugalingon nga padihot. Pero ang tawo nga ang iya kabuhi wala sing kasawayan magauswag.

¹¹ Nagahunahuna ang mga manggaranon nga mga maalamon na gid sila, pero ang imol nga tawo nga may pag-intiendi nakahibalo kon ano gid sila nga klase sang tawo.

¹² Kon ang mga matarong ang magdumala, nagakalipay ang mga tawo, pero kon ang mga malain na gani, nagapalanago sila.

¹³ Indi ka gid magmauswag kon indi mo pagituad ang imo mga sala, pero kon ituad mo ini kag talikdan, kaluoyan ka sang Dios.

¹⁴ Bulahan ang tawo nga nagatahod permi sa GINOO, pero ang tawo ya nga matig-a sang tagipusuon malaglag.

* **28:7** *burara: ukon, palakaon*

15 Ang malain nga tawo nga nagadumala sa mga imol kaangay sang nagangurob nga leon ukon bear nga nagapangita sang mabiktima.

16 Ang manugdumala nga wala sing pag-intiendi puwerte kapintas.

Ang manugdumala nga indi gusto magmang-garanon sa malain nga paagi magalawig ang iya kabuhi.

17 Ang tawo nga ginakonsensya[†] tungod sa iya nga pagpatay sa isa ka tawo magapalagyo sa bisan diin hasta mapatay siya. Indi ninyo siya pagbuligi.

18 Ang tawo nga nagakabuhi nga wala sing kas-awayan indi maano, pero ang tawo nga indi husto ang iya pagginawi malaglag gulpi.

19 Ang mapisan nga mangunguma may bugana nga pagkaon, pero ang nagausk sang iya tiyempo sa wala sing pulos nga mga buluhaton magaimol.

20 Pakamaayuhon gid sang *Dios* ang masaligan nga tawo, pero ang tawo nga nagadali nga mag-manggaranon pagasilutan.

21 Indi maayo kon may pinilian ka. Pero may mga tawo nga nagahimo sini tungod kay nadala sila sa lagay, bisan gamay lang ini.

22 Ang tawo nga dalok sa kuwarta nagadali gid nga magmanggaranon, pero wala siya kahibalo nga magaimol gali siya.

23 Pasalamatan ka pa sa ulihi sang tawo kon sabdungon mo siya sang sa dayaw-dayawon mo siya.

[†] 28:17 *ginakonsensya*: ukon, *ginahingabot*

²⁴ Ang tawo nga nagapangawat sa iya ginikanan kag nagasiling nga indi ina sala, kaupod siya sang mga kriminal.

²⁵ Ang maiyaiyahon nga tawo nagapaumpisa lang sang gamo, pero ang tawo nga nagasalig sa GINOO magauswag.

²⁶ Ang tawo nga nagasalig lang sa iya kaugalin-gon buang-buang.

Ang tawo nga nagakabuhi nga maalamon indi maano.

²⁷ Ang tawo nga mahinatagon sa mga imol indi gid mawad-an, pero ang wala nagabulig sa mga imol makabaton sang madamo nga pagpakamalaot.

²⁸ Nagapalanago ang mga tawo kon ang mga malain ang magdumala. Pero kon malaglag sila, ang mga matarong naman ang magadumala.

29

¹ Ang tawo nga nagapatig-a pa gid sang iya tagipusuon bisan kapila na siya sabdungon malaglag gulpi kag indi na makabangon pa.

² Kon ang mga matarong ang magdumala, nagakalipay ang mga tawo; pero kon ang mga malain na gani, nagakasubo gid sila.

³ Ang tawo nga luyag sang kaalam nagahatag kalipay sa iya amay.

Ang tawo nga nagasagi upod sa mga babayi nga nagabaligya sang ila lawas nagausik lang sang iya kuwarta.

⁴ Kon ang ginakabalak-an sang hari amo ang hustisya, ginapabakod niya ang iya ginharian, pero kon ang ginakabalak-an niya amo ang lagay, ginalaglag niya ang iya ginharian.

⁵ Ang tawo nga nagadayaw-dayaw sa iya isigkatawo nagaplano sing malain sa iya.

⁶ Ang malain nga tawo masiod sa iya kaugalingon nga sala, pero ang matarong nga tawo magakanta sing malipayon.

⁷ Nagakabalaka ang matarong nga tawo sa kina-matarong sang mga imol. Indi ini maintiendihan sang malain nga tawo.

⁸ Ang mga tawo nga nagapangyaguta nagapaumpisa sang gamo sa isa ka siyudad, pero ang maalamon nga mga tawo nagapauntat sini.

⁹ Wala gid sing padulungan kon iakusar sang maalamon nga tawo ang isa ka buang-buang, kay magasagi lang wikal ang buang-buang kag magpangyaguta.

¹⁰ Ginakaugtan kag ginatinguhaan nga patyon sang mga manugpatay ang mga tawo nga nagakabuhi sing husto kag wala sing kasawayan.

¹¹ Ang buang-buang nga tawo indi makapugong sang iya kaakig, pero ang maalamon nga tawo makapugong sang iya kaugalingon.

¹² Kon ang isa ka pangulo nagapati sa mga kabutigan, ang tanan niya nga mga opisyal mangin malain.

¹³ Ang imol kag ang nagadaogdaog sa iya pareho lang nga ginhatagan sang GINOO sang mata.*

¹⁴ Kon matarong ang paghukom sang isa ka hari sa mga imol, magapadayon ang iya pagdumala.

¹⁵ Ang paghanot sa bata sa pagdisiplina sa iya makatudlo sa iya nga magmaalamon, pero kon

* **29:13** Ang buot silingon, pareho lang sila nga gintuga sang Dios.

pabay-an lang siya, makahatag siya sang kahuy-anan sa iya ginikanan.

¹⁶ Kon ang mga malain ang magdumala, nagadugang ang mga kalautan. Pero ini sila malaglag, kag makita ini sang mga matarong.

¹⁷ Disiplinaha ang imo anak, kag hatagan niya ikaw sang kalinong kag kalipay.

¹⁸ Kon wala sing mensahi sang Dios nga magtuy-toy sa katawhan, nagapinagusto ini. Bulahan ang mga tawo nga nagatuman sa mga ginatudlo[†] sang Dios.

¹⁹ May ara nga suluguon nga indi mo matudluan paagi lang sa paghambal sa iya, kay bisan nain-tiendihan niya ikaw, indi siya magpamati.

²⁰ Mas maayo pa ang dangatan sang buang-buang nga tawo sang sa tawo nga nagapataka lang kahambal.

²¹ Kon ginapagustuhan mo lang ang imo suluguon halin sang bata pa siya, sa ulihi mangin problema mo siya.[‡]

²² Ang tawo nga dali mangakig nagapaumpisa sang gamo, kag permi lang siya makasala.

²³ Ang pagpabugal sang tawo makahatag sa iya sang kahuy-anan, pero ang pagpaubos sang tawo makahatag sa iya sang kadunggan.

²⁴ Ang tawo nga kasabwat sang makawat nahahalit sang iya kaugalingon. Bisan ginpasumpa siya *nga magsugid sang matuod*, indi gid siya magsugid.

[†] **29:18** *mga ginatudlo*: ukon, *Kasuguan* [‡] **29:21** *mangin problema mo siya*: Indi klaro ang buot silingon sang Hebreo sini.

²⁵ Delikado kon mahinadlukon kita. § Pero kon magsalig lang kita sa GINOO, indi gid kita maano.

²⁶ Madamo ang nagapangayo sang pabor sa isa ka pangulo, pero ang GINOO gid lang ang makahatag sang hustisya.

²⁷ Ginakangil-aran sang mga matarong ang mga malain, kag ginakangil-aran sang mga malain ang mga matarong.

Ang mga Hulubaton ni Agur

30

¹ Amo ini ang mga hulubaton ni Agur nga anak ni Jake nga taga-Masa. Iya ini ginsiling kay Itiel kag kay Ucal:*

² “Ako ang pinakabalingag sa tanan nga tawo. Ang akon panghunahuna daw indi iya sang tawo.

³ Wala gid ako magtuon nga magmaalamon, kag wala ako sing may nahibaluan parte sa Dios.

⁴ May tawo bala nga nakasaka sa langit kag nakapanaog sa kalibutan?

May tawo bala nga nakadakop sang hangin ukon nakaputos sang tubig sa iya bayo?

May tawo bala nga nakabutang sang mga dulunan sang kalibutan?

Kon may kilala ka, sugiri ako sang iya ngalan kag sang ngalan sang iya mga anak.

⁵ Ang tagsa ka pulong sang Dios masaligan gid. Pareho siya sa taming sa mga nagapangayo sang proteksyon sa iya.

⁶ Indi pagdugangi ang iya mga pulong,

§ 29:25 mahinadlukon kita: ukon, nahadlok kita sa tawo * 30:1 nga taga-Masa...Ucal: Indi klaro ang buot silingon sang Hebreo sini.

kay kon himuon mo ini, sabdungon ka niya kag ipakita niya nga butigon ka.”

⁷ GINOO, may duha ako ka butang nga pangayuan sa imo. Kon mahimo ihatag ini sa akon sa wala pa ako mapatay.

⁸ Una, buligi ako nga indi ako magbutig. Ikaduha, indi ako pagpamanggaruna ukon pagpaimula, kundi hatagi lang ako sang akon ginakinahanglan.

⁹ Kay kon manggaranon ako, basi kon indi ko ikaw pagkilalahon; kag kon imol ako, basi kon mangawat ako kag mapahuy-an ko ikaw.

Dugang pa nga mga Hulubaton

¹⁰ Indi pagpakalaina ang isa ka ulipon sa atubangan sang iya amo, kay pakamalauton ka niya kag magaantos ka.

¹¹ May mga kabataan nga wala nagapangamuyo nga pakamaayuhon sang Dios ang ila mga ginikanan kundi ginapakamalaot pa gani nila.

¹² May mga tawo nga ang pagtan-aw nila sang ila kaugalingon perpekto na gid, pero ang matuod mahigko ang ila kabuhi.

¹³ May mga tawo nga tama gid ka bugalon, nga kon magtulok daw si sin-o gid.

¹⁴ May mga tawo man nga daw buaya, nga puwerte kapintas sa ila nga pagpamintaha sa mga imol.

¹⁵ Ang tawo nga dalok-dalok pareho sa linta.[†] Permi lang siya nagasiling, “Hatagi ako!”[‡]

[†] **30:15** *linta*: sa iban nga Bisaya, *alimatok* [‡] **30:15** sa literal, *Ang linta may duha ka anak nga babayi nga pareho nga ginatawag, “Hatagi ako!”*

May tatlo ukon apat pa gani ka butang nga wala nagakaayawan:

¹⁶ ang lugar sang mga patay,§
ang baw-as nga babayi,
ang duta nga wala sing tubig,
kag ang kalayo.

¹⁷ Ang tawo nga nagayaguta kag wala nagatu-
man sa iya giniklanan tuhakon sang mga uwak ang
iya mga mata, kag kaunon sang mga agila ang iya
bangkay.

¹⁸ May tatlo ukon apat pa gani ka butang nga
makatilingala para sa akon kag indi ko main-
tiendihan:

¹⁹ Kon paano nga ang agila makalupad sa
kahawaan,
kon paano nga ang man-og makakamang sa
kabatuhan,
kon paano nga ang barko makalutaw sa da-
gat,
kag kon paano nga ang lalaki makapan-
galuyag sa babayi.

²⁰ Amo ini ang ginahimo sang babayi nga naga-
panginlalaki: Nagapakighilawas siya sa iban nga
lalaki, pagkatapos siya nga maligo, nagasiling siya
nga wala siya sing may nahimo nga malain.

²¹ May tatlo ukon apat pa gani ka butang nga
indi maagwantahan sang *mga tawo sa kalibu-*
tan:

§ 30:16 *lugar sang mga patay*: ukon, *lulubngan*; ukon, *kamatayon*

22-23 Ang ulipon nga nangin hari,
ang buang-buang nga may bugana nga
pagkaon,
ang makaulugot nga babayi nga nakapa-
mana,
kag ang ulipon nga babayi nga nagbulos sa iya
ama.

24 May apat ka sapat diri sa kalibutan nga mag-
agmay pero tama kaalam:

25 Ang mga subay, nga bisan maluya sila, na-
gatipon sila sang ila pagkaon kon tig-ilinit,

26 ang mga badier,* nga bisan indi sila maku-
sog, nagahimo sila sang ila puluy-an sa mga
bato,

27 ang mga apan, nga bisan wala sila sing
pangulo, nagatingob sila kon maglupad,

28 ang mga tiki, nga bisan puwede mo sila
dakpon sang imo kamot, makita sila sa mga
palasyo.

29 May tatlo ukon apat pa gani ka tinuga nga daw
si sin-o kon maglakat:

30 ang leon, nga pinakamakusog sa tanan nga
sapat kag wala sing may ginakahadlukan,

31 ang sulog nga manok,
ang lalaki nga kanding,
kag ang hari nga nagapanguna sa iya mga
soldado.†

32 Kon sa imo pagkabuang-buang nagapabugal

* **30:26 badier:** Tan-awa ang footnote sa Lev. 11:4-8. † **30:31** Indi
klaro ang buot silingon sang Hebreo sa sini nga bersikulo.

ka kag nagaplano sang malain, untata na ina!

³³ Indi bala nga kon sige mo kalugay ang mala-puyot nga gatas‡ mahimo ini nga butter? Kag indi bala nga kon sumbagon mo ang ilong sang isa ka tawo madugo ini? Amo man kon paakigon mo ang isa ka tawo, makapaumpisa ina sang gamo.

Ang mga Hulubaton ni Haring Lemuel

31

¹ Amo ini ang mga hulubaton ni Haring Lemuel nga taga-Masa,* nga gintudlo sa iya sang iya iloy:

² Anak ko, natawo ka bilang sabat sa akon mga pangamuyo. Nagasiling ako sa imo nga indi mo

³ pag-usikan ang imo tiyempo kag kuwarta sa mga babayi, kay sila ang kabangdanan nga nalaglag ang mga hari.

⁴ Lemuel, indi dapat mag-inom ang mga hari sang bino. Indi dapat maghandom ang mga manugdumala sang makahulubog nga mga ilim-non.

⁵ Kay kon mahubog na gani sila, nagakalipat sila sa mga kasuguan, kag ginalapas nila ang kinamatarong sang mga imol.

⁶⁻⁷ Pabay-i nga mag-inom ang mga tawo nga nadulaan na sang paglaom† kag nagasakit ang ila buot, para malimtan nila ang ila kaimulon kag mga kalisod.

‡ **30:33** *malapuyot nga gatas:* sa English, *cream* * **31:1** *nga taga-Masa:* ukon, *Isa ini ka mensahi* † **31:6-7** *nadulaan na sang paglaom:* ukon, *tagumatayon*

⁸ Depensahi ang kinamatarong sang mga tawo nga makaluluoy, nga indi makadepensa sang ila kaugalingon.

⁹ Maghukom ka nga wala sing may pinilian, kag depensahi ang kinamatarong sang mga imol.

Ang Maayo nga Asawa

¹⁰ ‡ Mabudlay pangitaon ang maayo nga asawa. Mas bilidhon pa siya sang sa malahalón nga mga bato.

¹¹ Nagasalig gid ang iya bana sa iya, kag wala na sing pangitaon pa ang iya bana sa iya.

¹² Samtang nagakabuhi siya, puro kaayuhan ang ginahimo niya sa iya bana kag indi kalainan.

¹³ Mapisan siya maghimo sang *mga tela nga delana* kag linen.

¹⁴ Pareho siya sa barko sang mga negosyante; nagadala siya sang pagkaon bisan halin pa siya sa malayo nga lugar.

¹⁵ Aga pa gid siya nagabugtaw para mag-preparar sang pagkaon para sa iya pamilya, kag para hambalan ang iya mga suluguon nga babayi kon ano ang ila ulobrahon.

¹⁶ Makahibalo siya magpili sang duta, kag gin-abakal niya ini. Dayon ginapatamnan niya ini sang ubas halin sa kuwarta nga iya natipon.

¹⁷ Mabakas siya, mapisan, kag mabaskog.

¹⁸ Maayo siya magnegosyo, kag nagaobra siya hasta sa gab-i.

¹⁹ Siya lang mismo ang nagahimo sang tela para himuon nga bayo.

‡ **31:10** Ang Hul. 31:10-31 isa ka klase sang binalaybay nga sa diin ang taga ka bersikulo nagasugod sa mga letra sang alpabeto sang Hebreo.

²⁰ Maalwan siya sa mga imol kag mga bululigan.

²¹ Kon tigtulugnaw, wala siya nagakabalaka kay may madamol siya nga mga panapton para sa iya pamilya.

²² Siya lang mismo ang nagahimo sang in-ughapin sa ila mga katre. Kag ang iya mga bayo matahom kag malahalon.

²³ Kilala ang iya bana bilang isa sa mga opisyal sa ila lugar.

²⁴ Nagapanghimo siya sang mga bayo kag mga paha, kag ginabaligya niya ini sa mga negosyante.

²⁵ Mabakod siya kag ginatahod, kag wala siya mahadlok sa palaabuton.

²⁶ Nagahambal siya nga may kaalam, kag nagatudlo siya nga may kaayo.

²⁷ Mapisan siya, kag ginatatap gid niya sing maayo ang iya panimalay.

²⁸ Ginadayaw siya sang iya mga anak, kag amo man sang iya bana nga nagasiling,

²⁹ “Madamo ang maayo nga mga asawa, pero ikaw ang pinakamaayo sa ila tanan!”

³⁰ Ang pagkaingganyusa makadaya, kag ang kaguwapa umalagi lang. Pero ang babayi nga nagatahod sa GINOO amo ang dapat nga dayawon.

³¹ Dapat balusan siya sa iya maayo nga mga binuhatan kag padunggan sa publiko.

**Biblica® Libre Ang Pulong Sang Dios
Hiligaynon: Biblica® Libre Ang Pulong Sang Dios
(Bible) for the Philippines**

copyright © 1996, 2006, 2011, 2022 Biblica, Inc.

Language: Ilonggo

Contributor: Biblica, Inc.

Biblica® Libre Ang Pulong Sang Dios™

Copyright © 1996, 2006, 2011, 2022 sang Biblica, Inc.

Biblica® Open Hiligaynon Contemporary Bible™

Copyright © 1996, 2006, 2011, 2022 by Biblica, Inc.

Ang “Biblica”, kag ang Biblica logo mga trademark nga ginrehistro sang Biblica, Inc sa United States Patent and Trademark Office. Gin-gamit nga may permiso.

“Biblica” is a trademark registered in the United States Patent and Trademark Office by Biblica, Inc. Used with permission.

Creative Commons License

Magamit sang tanan ini nga obra/translation paagi sa Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA). Agod makita ang kopya sang ini nga license, bisitahi ang <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0> ukon magpadala sang sulat sa Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

Ang Biblica® amo ang trademark nga rehistrado para sa Biblica, Inc., ang paggamit sang sini (Biblica®) nga trademark ginakinahanglan sang permiso halin sa Biblica, Inc. Suno sa polisiya nga ginbutyag didto sa CC BY-SA license, mahimo nga kopyahon kag idistribute ining orihinal nga obra/translation basta nga ipabilin ang trademark nga Biblica® suno sa orihinal sini nga pagkasulat. Kon yara ikaw nga ginbag-o ukon ginhimo nga modipikasyon sa sini nga kopya, kinahanglan ipahibalo kon ano ini kag butangan sang sini nga impormasyon: “Ang orihinal nga obra/translation iya sang Biblica Inc. magamit ini nga wala sing bayad, bisitahi lang ang www.biblica.com kag ang open.bible.”

Ang impormasyon bahin sa copyright kinahanglan makita sa Title ukon copyright page sang obra/translation. Amo ini ang dapat masulat:

Biblica® Libre Ang Pulong Sang Dios™

Copyright © 1996, 2006, 2011, 2022 sang Biblica, Inc.

Biblica® Open Hiligaynon Contemporary Bible™

Copyright © 1996, 2006, 2011, 2022 by Biblica, Inc.

Ang “Biblica”, kag ang Biblica logo mga trademark nga ginrehistro sang Biblica, Inc sa United States Patent and Trademark Office. Gin-gamit nga may permiso.

“Biblica” is a trademark registered in the United States Patent and Trademark Office by Biblica, Inc. Used with permission.

Kon may yara ikaw nga ginbag-o sa kopya, kinahanglan nga mahibal-an ini paagi sa paggamit sang pareho gihapon nga license (CC BY-SA).

Kon kinahanglan nga ipahibalo mo sa Biblica Inc., ang imo ginhimo nga pagbag-o ukon modipikasyon sa sini nga kopya, palihog bisitahi kami sa <https://open.bible/#feedback>.

This work is made available under the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA). To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

Biblica® is a trademark registered by Biblica, Inc., and use of the Biblica® trademark requires the written permission of Biblica, Inc. Under the terms of the CC BY-SA license, you may copy and redistribute this unmodified work as long as you keep the Biblica® trademark intact. If you modify a copy or translate this work, thereby creating a derivative work, you must remove the Biblica® trademark. On the derivative work, you must indicate what changes you have made and attribute the work as follows: “The original work by Biblica, Inc. is available for free at www.biblica.com and open.bible.”

Notice of copyright must appear on the title or copyright page of the work as follows:

Biblica® Libre Ang Pulong Sang Dios™

Copyright © 1996, 2006, 2011, 2022 sang Biblica, Inc.

Biblica® Open Hiligaynon Contemporary Bible™

Copyright © 1996, 2006, 2011, 2022 by Biblica, Inc.

Ang “Biblica”, kag ang Biblica logo mga trademark nga ginrehistro sang Biblica, Inc sa United States Patent and Trademark Office. Gin-gamit nga may permiso.

“Biblica” is a trademark registered in the United States Patent and Trademark Office by Biblica, Inc. Used with permission.

You must also make your derivative work available under the same license (CC BY-SA).

If you would like to notify Biblica, Inc. regarding your translation of this work, please contact us at <https://open.bible/#feedback>.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

- You include the above copyright and source information.

- If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

- If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2025-05-03

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 2 May 2025 from source files dated 3 May 2025

84488a6a-84c1-596e-af6b-5a0f432656b4